

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА

С. О. Баштан, Т. В. Гладкій

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Методичні вказівки для самостійної та практичної роботи
для здобувачів другого рівня вищої освіти за спеціальністю
014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

ОДЕСА
ОНУ
2021

УДК 376:373.5'

Рецензенти:

С. В. Шмалей – доктор педагогічних наук, професор кафедри загально-технічних дисциплін та охорони праці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

М. В. Ткаченко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізіології людини та тварин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рекомендовано вченою радою
біологічного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 1 від 3 вересня 2020 р.

Баштан С.О.

Б337 Методика навчання осіб з особливими освітніми потребами : метод. вказівки для самостійної та практичної роботи / С. О. Баштан, Т. В. Гладкій. – *Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова*, 2020. – 113 с.

Методичні вказівки для самостійної та практичної роботи підготовлено відповідно до вимог навчальної програми з дисципліни «Методика навчання осіб з особливими освітніми потребами» для здобувачів другого ріня вищої освіти за спеціальністю 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), а також можуть бути використані студентами інших спеціальностей.

Мета методичних вказівок – допомогти студентам засвоїти теоретичні розділи курсу «Методика навчання осіб з особливими освітніми потребами», самостійно закріпити знання, набуті на лекціях, а також набути навичок роботи з документами, які супроводжують процес включення дитини з особливими потребами до навчання.

Основним змістом є перелік основних питань до тем курсу, завдання до самостійного опрацювання окремих питань, перелік допоміжної літератури, а також тестові завдання. Послідовність семінарських занять відповідає навчальній програмі.

УДК 376:373.5

© Баштан С. О., Гладкій Т. В., 2021

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Семінарське заняття 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою.	8
Питання для підготовки до обговорення теми	8
Питання для контролю знань	8
Перелік допоміжної літератури	9
Блок оптимізації самопідготовки до семінарського заняття	11
Теми доповідей та рефератів	11
Семінарське заняття 2. Інклюзія: досвід та стратегія міжнародного й українського законодавства.	11
Питання для підготовки до обговорення теми	11
Питання для контролю знань	12
Перелік допоміжної літератури	13
Блок оптимізації самопідготовки до семінарського заняття	13
Теми доповідей та рефератів	16
Семінарське заняття 3. Складові інклюзивного середовища в освітньому закладі	16
Питання для підготовки до обговорення теми	17
Питання для контролю знань	17
Перелік допоміжної літератури	18
Блок оптимізації самопідготовки до семінарського заняття	19
Теми доповідей та рефератів	24
Семінарське заняття 4. Технологія особистісно зорієнтованого навчання в інклюзивному класі.	24
Питання для підготовки до обговорення теми	24
Питання для контролю знань	25
Перелік допоміжної літератури	25
Блок оптимізації самопідготовки до семінарського заняття	25
Теми доповідей та рефератів	27
Семінарське заняття 5. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Модифікація й адаптація курикулуму	27
Питання для підготовки до обговорення теми	27
Питання для контролю знань	28
Перелік допоміжної літератури	29
Блок оптимізації самопідготовки до семінарського заняття	29

Теми доповідей та рефератів	32
Семінарське заняття 6. Індивідуальний навчальний план: зміст, функції, процес розробки, аналіз складових.	32
Питання для підготовки до обговорення теми	32
Питання для контролю знань	33
Перелік допоміжної літератури	34
Блок оптимізації самопідготовки до семінарського заняття	34
Теми доповідей та рефератів	36
Семінарське заняття 7. Система оцінювання в умовах інклюзивного навчання	37
Питання для підготовки до обговорення теми	37
Питання для контролю знань	38
Перелік допоміжної літератури	39
Блок оптимізації самопідготовки до семінарського заняття	40
Теми доповідей та рефератів	41
Семінарське заняття 8. Корекційно-розвивальна і реабілітаційна складова інклюзивної роботи	42
Питання для підготовки до обговорення теми	42
Питання для контролю знань	42
Перелік допоміжної літератури	43
Блок оптимізації самопідготовки до семінарського заняття	43
Теми доповідей та рефератів	46
Семінарське заняття 9. Взаємодія школи із батьками в системі інклюзивної освіти	47
Питання для підготовки до обговорення теми	47
Питання для контролю знань	47
Перелік допоміжної літератури	48
Блок оптимізації самопідготовки до семінарського заняття	49
Теми доповідей та рефератів	54
Завдання до контрольних робіт студентів заочного відділення	55
Приклади контрольних запитань	55
Орієнтовні завдання для контролю та самоперевірки знань	58
Тестові завдання для контролю знань	59
Глосарій	82
Додатки (допоміжний матеріал до тем лекцій):	91
Додаток 1 до теми лекції № 3. Різноманітність існуючих	91

моделей розподілу дітей з порушеннями психофізичного розвитку на групи	
Додаток 2 до теми лекції № 4. Загальні принципи етикету спілкування із людьми з особливими потребами	94
Додаток 3 до теми лекції № 5. Спілкування та способи допомоги учням з емоційно-вольовими порушеннями та аутичним спектром	96
Додаток 4 до теми лекції № 5. Спілкування та способи допомоги учням із затримкою психічного розвитку.	96
Додаток 5 до теми лекції № 7. Етапи розробки індивідуального навчального плану	97
Додаток 6 до теми лекції № 7. Функції асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням	99
Додаток 7 до теми лекції № 8. Обов'язки учителя та асистента у різних напрямках роботи	100
Додаток 8 до теми лекції № 9. Етапи залучення до співпраці зі школою батьків дітей із особливими потребами	103
Додаток 9 до теми лекції № 9. Психодіагностичні методики, які застосовують у психолого-педагогічному супроводі дітей та підлітків з особливими потребами	106
Додаток 10 до теми лекції № 9. Рекомендації учителю щодо застосування методів навчання в інклюзивному класі	108
Рекомендована література	110

ВСТУП

В умовах модернізації української освіти особливої актуальності набуває проблема створення оптимальних умов для розвитку, виховання і навчання осіб з особливими потребами, що відповідає тенденціям реформування освіти на шляху до її відкритості, демократичності та доступності для всіх категорій дітей.

Мета дисципліни – засвоєння теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад викладання навчальної дисципліни шляхом оволодіння дидактичними та методичними основами проведення занять з природничого курсу в закладах загальної середньої освіти для забезпечення розвитку та соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.

Дисципліна орієнтована на вивчення методики роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Завданням цієї дисципліни є:

- ознайомлення з сутністю, принципами, основними поняттями методики навчання осіб з особливими потребами;
- розкриття теоретичних засад методики навчання осіб з особливими потребами та специфіки взаємодії педагога та дітей з вадами психофізичного розладу;
- навчитися застосовувати адекватні завдання змісту, форми, методів, засобів та прийомів роботи відповідно до віку, пізнавальних можливостей, характеру порушень у дітей.

Мета методичних вказівок – допомогти студентам засвоїти теоретичні розділи курсу «Методика навчання осіб з особливими освітніми потребами», самостійно закріпити знання, набуті на лекціях, а також набути навичок роботи з документами, які супроводжують процес включення дитини з особливими потребами до навчання.

Методичні вказівки містять перелік основних питань до тем курсу, завдання для самостійного опрацювання окремих питань, перелік допоміжної літератури, тестові завдання та контрольні роботи, а також глосарій та додатки до лекційного матеріалу.

Методичні вказівки для самостійної та практичної роботи підготовлено відповідно до вимог навчальної програми з дисципліни «Методика навчання осіб з особливими освітніми потребами» для здобувачів другого рівня вищої освіти за спеціальністю 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), вони також може бути використані студентами інших спеціальностей.

Методичні вказівки будуть сприяти засвоєнню знань та формуванню навичок і вмінь студентами з даної дисципліни.

Даний курс розрахований на поглиблення професійної підготовки майбутніх вчителів біології та основ здоров'я в галузі інклюзивної освіти та ґрунтується на міждисциплінарному підході.

Семінарське заняття 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою

Мета заняття: ознайомитись з моделями інвалідності та основними принципами інклюзивної освіти. Вивчити та закріпити знання з теми.

Питання для підготовки та обговорення теми:

1. Проблема учнів з особливими потребами і основні аспекти інклюзивної освіти
2. Існуючі стереотипи щодо осіб з особливими освітніми потребами.
3. Хронологія розвитку спеціальної освіти та інклюзії.
4. Основні принципи інклюзивної освіти.

Питання для контролю:

1. Які існують підходи до визначення терміну «інвалідність»?
2. Які негативні значення несе у собі поняття «інвалідність»?
3. Охарактеризувати моделі інвалідності.
4. Порівняти медичну і соціальну модель інвалідності.
5. Яка з моделей інвалідності є найбільш прийнятною для сучасного суспільства?
6. Чому благодійна модель інвалідності має негативний контекст, у чому він полягає?
7. Порівняти благодійну і правозахисну модель інвалідності.
8. Які існують стереотипи щодо осіб з інвалідністю, що впливають на їх життєдіяльність?
9. Охарактеризувати стан дитячої інвалідності в Україні.
10. Визначити та охарактеризувати періоди еволюції стосунків суспільства і держави до осіб з особливими потребами.
11. Чому соціальна ізоляція є проблемою сучасного суспільства?
12. Перечислити визначальні аспекти соціальної інклюзії.
13. У чому полягає різниця між соціальною інтеграцією та інклюзією?

14. Проаналізувати типи інтеграції.
15. Які існують аспекти інклюзії?
16. Здійснити порівняння традиційної та особистісно-орієнтованої моделі освіти.
17. Визначити основні принципи інклюзивної освіти.
18. Охарактеризувати моделі інклюзивної освіти.
19. Яка з моделей інклюзивної освіти якнайповніше відображає зміст інклюзії?
20. Систематизувати переваги інклюзивної освіти відповідно до сторін, причетних до неї.
21. Які недоліки інклюзивної освіти необхідно долати під час її впровадження?
22. Розкрити особливості інклюзії як моделі суспільного облаштування.

Перелік допоміжної літератури:

1. Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально–методичний посібник / За ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с.
2. Білецька Л. Інклюзивне навчання: перші кроки в Україні / Л. Білецька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 12–15.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Монографія. – К.: САММІТ–книга, 2008. – 268 с.
4. Бондар В. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / В. Бондар, Л. Вавіна, В. Засенко, А. Колупаєва, Т. Сак., Н. Софій, О. Таранченко – К., 2004. – 152 с.

Блок оптимізації самопідготовки до практичного заняття:

1. **Розкрийте зміст понять:** медична та соціальна модель суспільного облаштування, інтеграція, інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, інклюзивна школа, інвалідність, масова освіта, спеціальна освіта, учні з особливими освітніми потребами.
2. **Охарактеризуйте інклюзивну освіту за зразком.** Заповнити табл. 1.

Таблиця 1

Негативні та позитивні складові різних видів освіти

<i>Назва освіти</i>	<i>Позитивні</i>	<i>Негативні</i>
Масова освіта		
Спеціальна освіта		
Інклюзивна освіта		

3. Охарактеризуйте моделі інклюзивної освіти.

Заповнити табл. 2.

Таблиця 2

Моделі інклюзивної освіти

Моделі	Характеристика
Епізодична інтеграція	
Систематична тимчасова інтеграція	
Постійна часткова інтеграція	
Постійна неповна інтеграція	
Постійна повна інтеграція	

4. Перечисліть переваги інклюзивної освіти для учнів з особливими освітніми потребами та учнів із типовим психофізичним розвитком.

Заповнити таблицю 3.

Таблиця 3

Переваги інклюзивної освіти для учнів з особливими освітніми потребами та учнів із типовим психофізичним розвитком

<i>Переваги для учнів</i>	
<i>з особливими освітніми потребами</i>	<i>з типовим психофізичним розвитком</i>

Теми доповідей та рефератів:

1. Термінологія та її значення в сучасній педагогіці.
2. Медична модель порушень розвитку дитини.
3. Соціальна модель порушень розвитку дитини.
4. Категорії дітей з особливими потребами.

Семінарське заняття 2. Інклюзія: досвід та стратегія міжнародного й українського законодавства

Мета заняття: ознайомитись з міжнародною законодавчою базою інклюзивної освіти та нормативними документами України з інклюзивної освіти. Вивчити та закріпити знання з теми.

Питання для підготовки та обговорення теми:

1. Міжнародна законодавча база інклюзивної освіти.
2. Основні нормативні документи України з інклюзивної освіти.
3. Характеристика системи спеціальної освіти в Україні.
4. Роль різних суб'єктів суспільства в захисті прав людини з інвалідністю.
5. Застосування «лінзи інвалідності» в процесі впровадження інклюзивної освіти.

Питання для контролю:

1. Перечислити основні міжнародні документи в галузі прав осіб з особливими потребами.
2. Охарактеризувати міжнародні документи, в яких відображені права осіб з особливими потребами.
3. З'ясувати, на якому рівні в Україні реалізується статті 23 «Конвенції про права дитини» (ООН, 1989): «доступ до освіти, виховання, медичного обслуговування, реабілітаційних послуг, професійної підготовки, максимально можливої соціальної інтеграції та індивідуального розвитку, включаючи його чи її культурний та духовний розвиток».
4. Які міжнародні організації впливають на формування політики в галузі інклюзивної освіти?
5. Розкрити принципи інклюзивної освіти, задекларовані у Саламанкській декларації.
6. У чому полягає мета «Програми дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами»?
7. Визначити статті Закону «Про освіту», у яких задекларовано реалізацію прав учнів з особливими потребами.
8. Визначити основоположні права осіб з порушеннями, які викладено в «Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів».
9. В якому міжнародному документі визначено основні принципи інклюзивної освіти?
10. Прокоментуйте визначення, подане в Саламанській декларації: «У рамках інклюзивних шкіл діти з особливими освітніми потребами мають одержувати додаткову допомогу, яка потрібна їм для забезпечення їхнього повноцінного навчання. Інклюзивні школи є найефективнішим засобом, що гарантує солідарність між дітьми з особливими потребами та їхніми однолітками. Зарахування дітей до спеціальних шкіл, спеціальних класів чи до секцій у межах будь-якої

школи на постійній основі має бути винятком, рекомендованим тільки в тих випадках, коли цілком очевидне те, що навчання у звичайних класах не може задовольнити освітні чи соціальні потреби певної (окремої) дитини, або, якщо це необхідно для благополуччя цієї дитини або інших дітей».

11. Проаналізувати, чи повною мірою законодавча база України відповідає Саламанкській декларації.

12. Проаналізувати українське законодавство щодо забезпечення доступу до освіти осіб з особливими потребами.

13. Охарактеризувати специфіку становлення та розвитку інклюзивної освіти в країнах Європи.

14. З'ясувати шляхи становлення та розвитку інклюзивної освіти в країнах Північної Америки.

15. Визначити вагомі позитивні наслідки україно-канадського проекту з реалізації ідеї інклюзії в Україні.

16. Що відображає базовий навчальний план, представлений у Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

17. З якою метою застосовують «лінзу інвалідності»?

18. Визначити результати застосування «лінзи інвалідності».

29. З'ясувати стан розвитку спеціальної освіти в Україні.

20. Яка класифікація дітей з особливими освітніми потребами прийнята в Україні? Проаналізувати її.

21. Охарактеризувати фактори впливу, які необхідно враховувати під час впровадження інклюзивної освіти.

22. Визначити основні складові Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

Перелік допоміжної літератури:

1 Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально–методичний посібник / за ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с.

2. Білецька Л. Інклюзивне навчання: перші кроки в Україні / Л. Білецька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 12–15.

3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. монографія. – К.: САММІТ–книга, 2008. – 268 с.

4. Бондар В. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / В. Бондар, Л. Вавіна, В. Засенко, А. Колупаєва, Т. Сак., Н. Софій, О. Таранченко – К., 2004. – 152 с.

Блок оптимізації самопідготовки до практичного заняття:

1. Розкрийте зміст понять: міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти, Саламанська декларація, документи ООН і ЮНЕСКО, освітні закони України, принципи інклюзивної освіти.

2. Охарактеризуйте основні міжнародні документи ООН і ЮНЕСКО в галузі прав осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Заповнити таблицю 4.

Таблиця 4

**Зміст положень щодо прав осіб з порушеннями
психофізичного розвитку в міжнародних документах**

<i>Основні поняття</i>	<i>Зміст</i>
Загальна Декларація ООН про Права людини	
Конвенція про права дитини	
Саламанська декларація	
Законодавча база України	

Література до таблиці 4

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради, 1991. – № 2. – С. 252-258.

2. Закон України «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради, 2001.– № 30. – С. 142-150.

3. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради, 2006. – № 2-3. – С. 36-42.

4. «План заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року», затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. No 1482-р;

5. «Концепція розвитку інклюзивної освіти» в Україні» (від 01.10.2010р.);

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011р. No 872 «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»;

7. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю» від 2 грудня 2005 р. No 691.

3. Визначте основні права осіб з порушеннями, які викладено в «Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів».

4. Сформууйте список громадських організацій/спілок України, метою яких є поширення ідеї інклюзії, створення умов для розвитку і реабілітації дітей з інвалідністю. Проаналізуйте напрямки їх діяльності.

Заповніть таблицю 5.

Таблиця 5

Громадські організації/спілки/об'єднання України та напрямки їх роботи

<i>Назва</i>	<i>Статус (міжнародна, всеукраїнська, регіональна, місцева)</i>	<i>Напрямки роботи</i>

5. Охарактеризуйте систему спеціальної освіти в Україні. Зазначте позитивні й негативні впливи стихійного інтегрування.

Заповнити таблицю 6.

Таблиця 6

Позитивні та негативні впливи інтегрування в систему спеціальної освіти в Україні

<i>Основні поняття</i>	<i>Зміст</i>
Система спеціальної освіти	
Спеціальна школа-інтернат	
Навчально-реабілітаційний центр	
Стихійне інтегрування. Класифікація порушень психофізіологічного розвитку	

Теми доповідей та рефератів:

1. Закони України про право на освіту дітей з особливими потребами.
2. Нормативно-правові акти, які регламентують інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами.
3. Аналіз документа «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

Семінарське заняття 3. Складові інклюзивного середовища в освітньому закладі

Мета заняття: ознайомитись з вимогами універсального дизайну щодо освітнього простору та засобами технічного забезпечення індивідуальної мобільності осіб з особливими потребами. Поглибити знання щодо ролі педагога у впровадженні інклюзивної освіти та познайомитися з методами формування позитивного та адекватного ставлення у школярів до учнів із особливими освітніми потребами.

Питання для підготовки та обговорення теми:

1. Складові моделі інклюзивної освіти.
2. Передумови успішної розбудови інклюзивного середовища.
3. Основні перешкоди у впровадженні інклюзивної освіти в Україні.
4. Вимоги універсального дизайну щодо освітнього простору.
5. Засоби технічного забезпечення індивідуальної мобільності осіб з особливими потребами.
6. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти та його професійні компетенції.
7. Етичні засади спілкування та взаємодії із дітьми з особливими потребами в системі інклюзивної освіти.
8. Шляхи формування позитивного та адекватного ставлення школярів до учнів із особливими освітніми потребами.

Питання для контролю:

1. Проаналізувати компоненти моделі інклюзивної освіти.
2. Визначити характерні риси командного підходу в інклюзивній освіті.
3. Які принципи педагогічної діяльності, орієнтованої на сім'ю, є ефективними?
4. Визначити шляхи створення сприятливого психологічного середовища в учнівському колективі, де є діти з особливими потребами.
5. Які передумови є основою ефективного впровадження інклюзивної освіти.
6. Які рекомендації вироблено для швидкого перетворення типової школи в «школу для всіх»?
7. Чи потрібно враховувати принципи доступності та універсального дизайну в інклюзивній освіті? Чому?
8. Перечислити принципи універсального дизайну.

9. Охарактеризувати критерії організації безбар'єрного архітектурного середовища.
10. Визначити роль учителя у впровадженні інклюзивної освіти.
11. Проаналізувати професійно-ціннісні орієнтації педагога інклюзивного класу.
12. З'ясувати види професійної діяльності і професійні компетенції учителя в інклюзивній освіті.
13. Якими психолого-педагогічними знаннями має володіти педагог в умовах інклюзивного навчання?
14. Які уміння та навички педагога інклюзивного класу є визначальними?
15. Визначити обов'язки учителя інклюзивного класу.
16. Чому учитель має володіти знаннями про засоби технічного забезпечення індивідуальної мобільності учнів з особливими потребами.

Перелік допоміжної літератури

1. Інвалідність та суспільство: навчально–методичний посібник / за заг. редакцією Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В.; кол. авторів: Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. – К., 2012. – 216 с.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Монографія. – К.: САММІТ–книга, 2008. – 268 с.
3. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально–методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 192 с.
4. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.–метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
5. Костенкова Ю. А. Дети с задержкой психического развития: особенности речи, письма, чтения / Ю. А. Костенкова, Р. Д. Тригер, С. Г. Шевченко. – М.: Школьная Пресса, 2004. – 64 с.

Блок оптимізації самопідготовки до практичного заняття:

1. Розкрийте зміст понять: інклюзивні класи, діти з особливими освітніми потребами, принципи інклюзивної освіти, інклюзивний процес, диференційоване навчання, індивідуальний підхід, гуманізація навчально-виховного процесу.

2. Складіть перелік відео, мультфільмів, музичних кліпів, які можна використати з метою формування толерантного та адекватного ставлення учнів до осіб з інвалідністю. Заповнити таблицю 7.

Таблиця 7

Мультимедійні приклади, які демонструють толерантне ставлення до осіб з інвалідністю

<i>Назва, рік випуску режисер/виконавець, сайт</i>	<i>Сюжет</i>

3. Опишіть групи перешкод та бар'єрів у впровадженні інклюзії.

Заповнити таблицю 8.

Таблиця 8

Різні види перешкод щодо впровадження інклюзії

<i>Група</i>	<i>Опис</i>
Фізичні	
Інформаційні	
Інституційні	
Ментальні	

4. Охарактеризуйте зміст етапів роботи координаційної групи по впровадженню інклюзивного середовища.

Заповнити таблицю 9.

Таблиця 9

Характеристика етапів впровадження інклюзивного середовища

<i>Етапи</i>	<i>Характеристика</i>
Підготовчий	
Діагностичний	
Проектувальний	
Реалізаційний	
Оцінювальний	

5. Складіть план-графік етапного впровадження інклюзивного середовища у закладі, передбачте заходи для педагогічного колективу, учнів усіх класів, батьків учнів з типовим розвитком, фахівців, які мають увійти до мультидисциплінарної команди, майбутнього класного керівника інклюзивного класу та інших суб'єктів навчально-виховного процесу.

Заповнити таблицю 10.

Таблиця 10

План впровадження інклюзивного середовища в закладах освіти

<i>Дата</i>	<i>Відповідальний</i>	<i>Захід</i>	<i>Мета заходу</i>

6. Опрацюйте зміст принципів доступності та універсальності дизайну і визначте їх.

Заповнити таблицю 11.

Перелік принципів доступності та універсальності дизайну

<i>Принцип</i>	<i>Поняття</i>
	необхідно уникати зайвих ускладнень; як використовувати продукт має бути зрозуміло будь-якій особі, незалежно від особистого досвіду, віку, знань, лінгвістичних навичок, або рівня концентрації на даний момент; узгоджений дизайн з інтуїцією та очікуваннями користувачів; врахування різних рівнів освіти; розташування інформації з урахуванням її важливості.
	користувач має отримати інформацію про правильність використання того чи іншого продукту; дизайн має відповідати багатьом різним уподобанням і можливостям користувачів; користувач має сам обирати, в який спосіб він може скористатися виробом; необхідно врахувати, що виробом може користуватися шульга; виріб має бути адаптованим під темп користувача.
	недоторканість особистого життя, безпека і надійність, повинні бути досяжні всім користувачам; дизайн має бути призначений для використання особами з різними фізичними та когнітивними можливостями; необхідно забезпечити рівні умови використання засобів для всіх користувачів завжди коли це можливо, якщо неможливо – створити еквівалент; уникати будь-якого виділення груп користувачів, чи «навішування ярликів»; дизайн має бути привабливим для всіх користувачів.
	небезпечні елементи потрібно ізолювати, вилучити або убезпечити; дизайн має звести до мінімуму небезпеку чи негативні наслідки від випадкових чи непередбачуваних дій користувача; елементи, що використовуються найчастіше, мають бути найдоступнішими; забезпечення застереження про небезпеку або можливу помилку; необхідно врахувати про відсутність небезпечних наслідків при ушкодженні обладнання.

	дизайн має ефективно надавати необхідну інформацію незалежно від умов оточуючого середовища, або особливостей сприйняття самого користувача; надання інформації в різний спосіб – візуальний, вербальний, тактильний; відокремлення важливої інформації від другорядної; найважливіша інформація має бути викладена максимально зрозуміло; процес розуміння інструкцій та вказівок має бути легким; забезпечення сумісності з різними технологіями і засобами, які використовують особи з обмеженими можливостями.
	забезпечення видимості важливих елементів і легкий доступ до них, для любого користувача, незалежно від того чи він стоїть, чи сидить (наприклад, у візку); забезпечення необхідного розміру і простору для зручного доступу, маніпуляцій та використання продукту будь-яким користувачем, незалежно від його зросту, статури чи рухомості; передбачення різних розмір рук і сили стискання; забезпечення достатнього простору для використання допоміжних засобів чи особистого помічника.
	використання раціональних значень для прикладання зусиль; необхідно мінімізувати дії, що повторюються; користувач має максимально ефективно і комфортно користуватися дизайном, докладаючи мінімум зусиль; облаштування дизайну так, щоб користувач міг лишатись в зручному для нього положенні; доведення до мінімуму необхідність використання довготривалого фізичного зусилля з боку користувача.

7. Запишіть основні вимоги критеріїв безбар'єрного архітектурного середовища:

- Інформаційність – це...
- Безпека – це
- Доступність – це
- Зручність – це

8. Охарактеризувати засоби забезпечення індивідуальної мобільності осіб з особливими потребами відповідно до різних нозологій. Встановіть засоби, що допомагають особам з особливими потребами у функціонуванні відповідно до типу порушення. Заповнити таблицю 12.

Таблиця 12

Компенсаторні та допоміжні засоби, які сприяють індивідуальній мобільності осіб з особливими потребами

<i>Нозологія</i>	<i>Компенсаторні засоби</i>	<i>Допоміжні засоби</i>
Ураження опорно-рухового апарату		
Ураження зору		
Ураження слуху		

9. Здійсніть діагностику навчального закладу, у якому ви здобували загальну середню освіту, на предмет архітектурної доступності. Отримані результати оформіть відповідно до принципів доступності. Запишіть рекомендації щодо усунення недоліків з метою забезпечення вільного доступу осіб з інвалідністю. Обговорення рекомендації щодо усунення недоліків архітектурної доступності для осіб з особливими потребами.

Заповнити таблицю 13.

Таблиця 13

Діагностика навчального закладу щодо архітектурної доступності для осіб з особливими потребами

<i>Позначки</i>	
<i>Не прийнятні</i>	<i>Прийнятні</i>

10. Розгляньте принципи спілкування та взаємодії з учнями з інвалідністю із різними нозологіями. Запишіть основні помилки, яких можуть допустити педагоги у спілкуванні із ними. Поясніть, як можна їх уникнути чи виправити.

Теми доповідей та рефератів:

1. Педагог інклюзивної школи: десять кроків до вдосконалення.

Семінарське заняття 4. Технологія особистісно зорієнтованого навчання в інклюзивному класі

Мета заняття: ознайомитись зі сутністю педагогіки дитиноцентризму та основними етапами психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання учнів із порушеннями психофізичного розвитку. Вивчити та закріпити знання з теми.

Питання для підготовки та обговорення теми:

1. Педагогічні засади особистісно зорієнтованої взаємодії в інклюзивному процесі.
2. Сутність педагогіки дитиноцентризму.
3. Психолого-медико-педагогічна консультація та її значення у визначенні навчальної перспективи дитини.
4. Основні етапи психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання учнів із порушеннями психофізичного розвитку.
5. Мета, завдання і принципи роботи з родинами учнів.
6. Типові проблеми міжособистісної взаємодії в системах «батьки-діти», «батьки-вчителі», «учні-учні» та ін.

Питання для контролю:

1. В чому сутність педагогіки дитиноцентризму?
2. Як ви розумієте зміст соціально-педагогічної взаємодії в інклюзивному процесі?
3. Яка мета та завдання педагогічної співпраці школи з батьками дитини з особливими освітніми потребами?
4. Наведіть принципи роботи з родинами учнів з особливими освітніми потребами.
5. Які етапи психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку?

Перелік допоміжної літератури

1. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально–методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 192 с.
2. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.–метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
3. Костенкова Ю. А. Дети с задержкой психического развития: особенности речи, письма, чтения / Ю. А. Костенкова, Р. Д. Тригер, С. Г. Шевченко. – М.: Школьная Пресса, 2004. – 64 с.
4. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: Науково–методичний посібник / Укладачі: О. В. Чубар, Л. А. Пстушкова, О. В. Татаринцев / за ред. Н. І. Клокар, О. В. Чубарук. – Біла Церква: КОІПОПК. 2006. – 124 с.
5. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально–методичний посібник у 9 книгах / за заг. ред. Колупаєвої А. А. – К., 2010. – 363 с.

Блок оптимізації самопідготовки до практичного заняття:

1. **Розкрийте зміст понять:** педагогіка дитиноцентризму, особистісно зорієнтована взаємодія в інклюзивному процесі,

педагогічна консультація в умовах інклюзії, навчальні перспективи учня з особливостями психофізичного розвитку, принципи педагогічної співпраці з родинами учнів, мета та завдання психолого-медико-педагогічної роботи.

2. Завдання для самостійного пошуку

Опрацюйте книгу І.А. Зязюна «Педагогіка добра: ідеали і реалії» (2000) та поясніть ключові положення вченого щодо моделювання комфортного соціально-виховного середовища в інклюзивному класі.

3. Визначте ознаки та властивості командної співпраці фахівців інклюзивного класу.

Заповнити таблицю 14.

Таблиця 14

Необхідні ознаки і властивості спільної діяльності для досягнення соціально-психологічної комфортної атмосфери

<i>Ознака спільної діяльності</i>	<i>Соціально-психологічна складова спільної діяльності</i>	<i>Властивість спільної діяльності</i>
	Формування цілі	
	Мотивування	
	Розподіл функцій між учасниками	
	Об'єднання	
	Погодження (координація)	
	Управління	
	Оцінювання групових результатів	
	Функціонування учасників взаємодії	

Теми доповідей та рефератів:

1. Компетентність вчителів як запорука ефективності інклюзивної початкової освіти.
2. Проблеми сім'ї, яка виховує дитину з вадами психофізичного розвитку.

Семінарське заняття 5. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Модифікація й адаптація курикулуму

Мета заняття: ознайомитись основними принципами та етапами корекційно-розвивальної та реабілітаційної роботи. Розглянути специфіку застосування наочних засобів навчання в інклюзивному класі.

Питання для підготовки до обговорення теми:

1. Основні принципи та етапи корекційно-розвивальної та реабілітаційної роботи.
2. Курикулум інклюзивної освіти.
3. Індивідуальна програма розвитку учня з особливим освітніми потребами.
4. Індивідуальний навчальний план.
5. Індивідуальна навчальна програма.
6. Розробка та реалізація курикулуму шкільною командою фахівців.
7. Специфіка застосування наочних засобів навчання в інклюзивному класі.

8. Рекомендації учителю щодо застосування методів навчання в інклюзивному класі.

Питання для контролю:

1. Курикулум та його складові.
2. Адаптації та модифікації курикулуму.
3. Яким чином відбувається процес адаптації навчальних програм, якщо в класі є учень із аутизмом, сенсорними порушеннями тощо?
4. Як відбувається процес модифікації навчального плану, якщо мова йде, наприклад, про залучення дитини з ДЦП?
5. Які сфери охоплює курикулум?
6. Перечислити предмети, які входять у базовий рівень курикулуму.
7. Порівняти базовий і варіативний рівень курикулуму.
8. Які способи модифікації навчального посібника є ефективними?
9. Перечислити категорії знань, якими має оволодіти учень з особливими потребами.
10. Визначити, які саме нормативно-правові документи регулюють зміст курикулуму в інклюзивній освіті?
11. Від яких факторів залежить застосування навчально-методичного забезпечення в інклюзивному класі?
12. У чому полягає зміст роботи з адаптації та модифікації курикулуму?
13. Охарактеризувати різні види засобів навчання в інклюзивному класі.
14. Яких рекомендацій учителю необхідно дотримуватися під час застосування методів навчання в інклюзивному класі?

15. У чому полягає зміст стратегії опанування базових знань, умінь та навичок учнем з особливими потребами під керівництвом учителя?

16. Які базові елементи традиційного інтенсивного навчання доцільно застосовувати в інклюзивному класі?

17. Охарактеризувати умови продуктивної колективної роботи класу, де навчаються учні із особливими потребами.

18. Опишіть методику формування навчальних стратегій з метою полегшення переходу учнів з особливими потребами у звичайний клас.

19. Які вимоги визначають ефективне застосування наочності у роботі з учнями із особливими потребами?

20. Визначити етапи розробки образної моделі.

Перелік допоміжної літератури

1. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: Науково–методичний посібник / Укладачі: О. В. Чубар, Л. А. Пстушкова, О. В. Татаринцев / за ред. Н. І. Клокар, О.В.Чубарук. – Біла Церква: КОІПОПК. 2006. – 124 с.

2. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально–методичний посібник у 9 книгах / за заг. ред. Колупаєвої А. А. – К., 2010. – 363 с.

3. Сак Т. В. Психолого–педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції / Т. В. Сак. – К. : Актуальна освіта, 2005. – 246 с.

4. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі»: навчальний курс та методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А. А. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124 с.

Блок оптимізації самопідготовки до практичного заняття:

1. Розкрийте зміст понять: курикулум, навчальний план, навчальна програма, портфоліо, індивідуальний навчальний план, навчальна команда.

2. Визначте особливості типових навчальних програм та можливості їх модифікації до потреб учня.

5. Розробити фрагмент уроку із застосування засобів навчання у класі, де навчаються діти із порушенням зору.

6. Опишіть зміст етапів розробки і впровадження курикулума. Заповнить таблицю 15.

Таблиця 15

Зміст етапів розробки і впровадження курикулума

<i>Етап</i>	<i>Зміст</i>
З'ясування сподівань на майбутнє і життєвих планів учня	
Збирання та обмін інформацією	
Узагальнення результату дослідження	
Визначення напрямку	
Визначення особливостей моніторингу	
Розробка та оформлення	
Впровадження та перегляд	

7. Розробити презентацію у програмі Power Point на тему: «Складові курикулума у навчальному та корекційно-розвивальному процесах», «Командна робота з розробки індивідуального навчального плану учня з особливими освітніми потребами».

8. На основі пропонованих принципів адаптації наочного матеріалу для учнів з порушеннями зору, запишіть рекомендації учителю щодо організації навчального середовища для даної категорії учнів.

Принципи адаптації наочного матеріалу для сприйняття учнями з порушеннями зору:

- Зображення на малюнках повинні мати оптимальні просторові і тимчасові характеристики (яскравість, контраст, колір, структура співвідношення елементів). Контрастність пропонованих об'єктів і зображень стосовно до фону повинна бути від 60 % до 100 %.
- Краще сприймаються заповнені, силуетні фігури, ніж контурні.
- Дотримання в зображеннях пропорційності відносин за величиною, кольором та формою відповідно до реальних об'єктів.
- Показ матеріалу повинен здійснюватись з відстані не більше ніж 30-35 см від ока дитини (сліпим – у залежності від гостроти залишкового зору) під кутом від 5° до 45° щодо лінії погляду.
- Інформаційна єдність зображень і сюжетних ситуацій повинна бути обмежена з метою вилучення надмірності, що ускладнює упізнавання. Фон, на якому пред'являється об'єкт, повинен бути розвантажений від зайвих деталей.
- Хроматичні об'єкти повинні мати насичені кольори. Бажано використовувати жовто-, червоно-, жовтогарячі та зелені тони (особливо для дошкільників).

Принципи адаптації наочного матеріалу для сприйняття учнями з вадами слуху:

-
-
-

Принципи адаптації наочного матеріалу для сприйняття учнями з вадами опорно-рухового апарату:

-
-
-

9. Визначте особливості розробки і застосування наочних засобів у навчальному процесі інклюзивного класу:

- умови, від яких залежить специфіка застосування наочності;
- вимоги до застосування наочності.

Теми доповідей та рефератів:

1. Курикулум: визначальне поняття інклюзивної освіти.
2. Особливості індивідуального навчального плану учнів з різними особливостями психофізичного розвитку.

Семінарське заняття 6. Індивідуальний навчальний план: зміст, функції, процес розробки, аналіз складових

Мета заняття: ознайомитись з сутністю індивідуального й стандартизованого оцінювання учнів. Вивчити методи стимулювання пізнавальної активності учнів в умовах інклюзії.

Питання для підготовки до обговорення теми:

1. Індивідуалізація та диференціація в інклюзивному процесі. Особливості складання індивідуальних планів і програм для дітей з особливими освітніми потребами.
2. Сутність і завдання індивідуального й стандартизованого оцінювання учнів.
3. Психологічні особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими потребами.
4. Аналіз якісних показників індивідуального оцінювання.
5. Розроблення змісту портфоліо. Тести та застереження щодо їх застосування в інклюзивному класі.
6. Методи стимулювання пізнавальної активності учнів в умовах інклюзії.

Питання для контролю:

1. Що таке індивідуальний навчальний план? Які його складові компоненти?
2. Що першочергово враховують у процесі складання індивідуальних планів і програм для дітей з особливими освітніми потребами?
3. У чому сутність стандартизованого та індивідуального оцінювання в інклюзивному класі?
4. Чому необхідно використовувати індивідуальний навчальний план у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами?
5. Назвіть основні складові індивідуального навчального плану.
6. Ким і коли здійснюється розробка індивідуального навчального плану?
7. З чого складається підготовка до підписання ІНП?
8. Визначте основні вимоги до написання ІНП.
9. В чому полягає співпраця з батьками при розробці ІНП?
10. Проаналізуйте основні компоненти індивідуального навчального плану.
11. Визначити завдання та складові індивідуальної програми розвитку.
12. У чому полягає різниця між індивідуальним навчальним планом і програмою?
13. З яких компонентів складається індивідуальний навчальний план?
14. Обґрунтувати необхідність використання індивідуального плану в роботі з дітьми із особливими освітніми потребами.
15. Розкрити етапи і особливості укладання індивідуального навчального плану.
16. Обґрунтувати роль батьків у розробці індивідуального плану.
17. Які існують моделі здобуття освіти учнями з особливими потребами?

18. Хто відповідальний за розробку та реалізацію індивідуального навчального плану?

19. Що має робити учитель, коли батьки відмовляються підписувати індивідуальний навчальний план своєї дитини?

20. Яким чином можна залучати учнів з особливими потребами до розробки індивідуального навчального плану?

21. Визначити переваги та недоліки індивідуального навчального плану.

Перелік допоміжної літератури

1. Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально–методичний посібник / за ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

2. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навчально–методичний посібник / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально–методичний посібник/ кол. авторів: А. А. Колупаєва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда та ін.; за заг. ред. Л. І. Даниленко– К.: 2007. – 128 с.

3. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук.(метод. посіб. / Т. В. Сак. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 168 с.

4. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / кол. авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг.ред. Даниленко Л. І. – К., 2007. – 128 с.

Блок оптимізації самопідготовки до практичного заняття

1. Розкрити зміст понять: індивідуалізація та диференціація в інклюзивному класі, індивідуальні плани, індивідуальні навчальні програми для дітей з особливими освітніми потребами, індивідуальне та стандартизоване оцінювання, пізнавальні інтереси, мотивація в умовах інклюзії, навчальні досягнення учнів з особливостями психофізичного розвитку.

2. Завдання для самостійного пошуку

1. На основі аналізу навчально-методичної літератури, періодичних педагогічних видань з окресленої проблеми відокремте типи портфоліо та охарактеризуйте їх.
2. Ознайомтесь з типовою програмою навчання дитини з особливими освітніми потребами в школі.

3. Практичні завдання

3.1.Розробити індивідуальний навчальний план з біології для учня 8-го класу з діагнозом:

- дитячий церебральний параліч,
- аутизм,
- вади психічного розвитку.

3.2.Розробити індивідуальний навчальний план з біології для учня 8-го класу з діагнозами:

- дитячий церебральний параліч,
- аутизм,
- вади психічного розвитку.

3.3.Охарактеризуйте рівень розвитку учня 8-го класу з розумовою відсталістю, який потребує навчання за індивідуальним планом:

- навчальний рівень,
- особливості поведінки,
- комунікативні навички,
- емоційно-вольова сфера.

4.Охарактеризуйте складові індивідуального навчального плану як основного документа, особливості його складання, етапи підготовки та вимоги до підписання.

Заповніть таблицю 16.

Зміст основних видів навчально-виховного процесу

<i>Основні поняття</i>	<i>Зміст</i>
Навчально-виховний процес	
Корекційно-реабілітаційна допомога	
Індивідуальний навчальний план	
Командна взаємодія	

5. Скориставшись запропонованими теоретичними матеріалами, обґрунтуйте необхідність використання індивідуального плану (ІПН) в роботі з дітьми з розумовою відсталістю та дитячим церебральним паралічем.

6. Вправа:

6.1. На основі отриманих теоретичних знань розробити ІНП (індивідуальний навчальний план) (які питання необхідно обговорити, яких фахівців і служби залучити, яку документацію зібрати, яку інформацію підготувати).

6.2. «Складання ІНП». (Форма проведення: ділова гра).

Студентам пропонується на основі отриманих теоретичних знань підготувати й провести рольову гру зі складання індивідуального навчального плану із залученням членів команди (представники відділу освіти, директор школи, завуч, вчителі-предметники, психолог, дефектолог, медичні працівники, батьки, учні). Після виконання завдання – обговорення з групою в аудиторії.

Теми для доповідей та реферату:

1. Використання індивідуального плану в роботі з дітьми з особливими освітніми проблемами.
2. Підготовка та вимоги до написання індивідуального навчального плану.

3. Аналіз основних компонентів індивідуального навчального плану.

Семінарське заняття 7. Система оцінювання в умовах інклюзивного навчання

Мета заняття: ознайомитись з методами контролю та специфікою оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

Питання для підготовки та обговорення теми:

1. Контроль і готовність до шкільного навчання дитини з особливими освітніми потребами.
2. Об'єкти, функції, принципи та об'єктивність контролю навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.
3. Види контролю.
4. Критерії оцінювання учнів з особливими освітніми потребами:
 - із затримкою психічного розвитку;
 - із розумовою відсталістю;
 - із відхиленнями слуху.
5. Методи оцінювання учнів з особливими потребами (формальні і неформальні).
6. Специфіка оцінювання навчальної діяльності учнів з особливими потребами (без балів).
7. Портфоліо як спосіб фіксування, накопичення та оцінки індивідуальних навчальних досягнень школяра з особливими освітніми потребами:
 - облікове портфоліо учителя;
 - портфоліо учня початкової школи;
 - портфоліо учня основної школи.

8. Оцінювання соціальних умінь учнів з особливими потребами.
9. Формування контрольно-оціночної діяльності школяра.

Питання для контролю:

1. Які критерії застосовують для оцінювання дітей з особливостями психофізичного розвитку?
2. Як оцінюють дітей з розумовою відсталістю?
3. В чому особливості безбального оцінювання учнів?
4. В чому виявляється оцінювання учнів з допомогою портфоліо? Які бувають портфоліо? Що таке портфоліо вчителя інклюзивного класу?
5. Які, на Вашу думку, найбільш дієві педагогічні засоби стимулювання навчання учнів з особливими освітніми потребами?
6. Що є об'єктами контролю у процесі навчання?
7. Перерахувати та проаналізувати функції перевірки та оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.
8. Якими дидактичними принципами необхідно керуватися у процесі контролю, перевірки та оцінювання в інклюзивному класі?
9. Якими чинниками забезпечується об'єктивність контролю в навчальному процесі?
10. Перечислити види контролю інклюзивного навчання.
11. Охарактеризувати види контролю в інклюзивному класі.
12. Проаналізувати специфіку оцінювання навчальних досягнень учнів із затримкою психічного розвитку.
13. Проаналізувати специфіку оцінювання навчальних досягнень учнів із розумовою відсталістю.
14. Проаналізувати специфіку оцінювання навчальних досягнень учнів із порушеннями слуху.
15. Охарактеризувати основні методи оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

16. Визначити особливості проведення інтерв'ю як методу оцінювання учнів з особливими потребами.

17. Згрупувати формальні і неформальні методи оцінювання учнів з особливими потребами.

18. Перечислити види тестування учнів з особливими потребами.

19. У чому полягає зміст індивідуального оцінювання соціальних вмінь учнів з особливими потребами?

20. Обґрунтувати можливість використання критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з різним типом порушень психофізичного розвитку в умовах інклюзії.

21. Які складові психологічної готовності до шкільного навчання виділяють психологи?

22. Яких принципів необхідно дотримуватися під час безбального оцінювання (за А. Е. Симановським).

23. З якою метою у навчальному процесі застосовують портфоліо? Охарактеризувати різні типи портфоліо.

24. Визначити і проаналізувати зміст розділів портфоліо учня початкової школи.

25. Визначити і охарактеризувати зміст розділів портфоліо учня середньої та старшої школи.

Перелік допоміжної літератури:

1. Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально–методичний посібник / за ред. А. А. Колупасвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

2. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навчально–методичний посібник / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально–методичний посібник / кол. авторів: А. А. Колупасва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда та ін.; заг. ред. Л. І. Даніленко – К.: 2007. – 128 с.

3. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук. (метод. посіб. / Т. В. Сак. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 168 с.

4. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / кол. авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг. ред. Л. І. Даниленко– К., 2007. – 128 с.

5. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі»: навчальний курс та методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124 с.

Блок оптимізації самопідготовки до практичного заняття:

1. Розкрийте зміст понять: функції та види контролю; методи контролю; оцінювання, портфоліо, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

2. Визначте основні критерії оцінювання навчальних досягнень учня відповідно до обраного типу порушень психофізичного розвитку. Заповніть таблицю 18.

3.

Таблиця 18

Критерії, які можливо застосовувати для оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями психофізичного розвитку

<i>Типи порушення</i>	<i>Критерії оцінювання</i>

4. Запишіть найбільш ефективні заохочувальні вислови учителя під час безбального оцінювання учня з інвалідністю, з метою стимулювання його активності під час уроку, виконання домашнього завдання, створення позитивного навчального середовища.

5. Запропонуйте зміст портфоліо учня з інвалідністю основної школи (нозологічна група за вибором).

Заповнити таблицю 19.

Зміст портфоліо учня

<i>Розділ</i>	<i>Зміст</i>

6. «Функції і види контролю»

1) визначте мету діагностичного контролю. Запропонуйте напрямки реалізації діагностичного контролю для дитини з порушенням мовлення, яка починає навчатися в інклюзивному класі;

2) запропонуйте прийоми діагностичного контролю для школяра із затримкою психічного розвитку, який після спеціальної школи має продовжити навчання у 9 класі в умовах інклюзії;

3) конкретизуйте сутність стимулюючо-мотиваційної функції контролю; обґрунтуйте її значущість для навчання учнів зі зниженим інтелектуальним розвитком (легка розумова відсталість);

4) розкрийте зміст розвивально-виховної функції контролю. Поясніть, які сфери психічного розвитку дитини з особливим освітніми потребами вона охоплює.

Теми для доповідей та рефератів:

1. Психолого-педагогічні особливості критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.
2. Проблема оцінювання результатів навчальної діяльності учнів: досвід країн Європи».
3. Оцінювання учнів з різними типами порушень психофізичного розвитку.

4. Розробити презентацію у програмі Power Point на тему: «Портфоліо вчителя інклюзивного класу».

Семінарське заняття 8. Корекційно-розвивальна і реабілітаційна складова інклюзивної роботи

Мета заняття: ознайомитись з навчально-виховним процесом в інклюзивних класах та організацією позакласної роботи та дозвілля осіб з особливими освітніми потребами.

Питання для підготовки до обговорення:

1. Зміст і умови корекційно-розвивальної роботи в системі навчання учнів з особливими освітніми потребами.
2. Зарахування учнів та комплектування інклюзивних класів.
3. Здійснення навчально-виховного процесу в інклюзивних класах.
4. Організація позакласної роботи та дозвілля.
5. Реалізація індивідуального підходу в умовах інтегрованого та інклюзивного навчання.
6. Ведення документації з корекційної роботи з дітьми з особливими потребами.
7. Зміст та форми психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами.

Питання для контролю:

1. Методичні вимоги до складання корекційних програм.
2. Обґрунтування вибору форми роботи, режиму проведення занять.

3. Вимоги до комплектування груп дітей з особливими потребами для проведення корекційної роботи.
4. Зміст і оформлення корекційної програми.
5. Документація, яка ведеться в ході реалізації корекційної програми.

Перелік допоміжної літератури:

1. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.–метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
2. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: науково–методичний посібник / укладачі: О. В. Чубар, Л. А. Пстушкова, О. В. Татаринцев / за ред. Н. І. Клокар, О. В. Чубарук. – Біла Церква: КОПОПК. 2006. – 124 с.
3. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: навчально–методичний посібник у 9 книгах / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К., 2010. – 363 с.
4. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей: методичний посібник / укл.: А. Луговський, М. Сварник, О. Падалка. – Львів: Колесо, 2008. – 144 с.

Блок оптимізації самопідготовки до практичного заняття:

1. Розкрийте зміст понять: корекція, компенсація, учні з порушеннями психофізичного розвитку, корекційно-розвивальна робота, навчальна команда.
2. Опрацюйте Наказ Міністерства освіти і науки України «Про Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» від 29 грудня 2010 р., № 1412/18707. Відобразіть основні його положення.
3. Визначити основні вимоги до складання корекційних програм для дітей з особливими потребами в умовах інклюзії.

Заповнити таблицю 20.

Вимоги до розробки корекційних програм для дітей з особливими потребами в умовах інклюзії

<i>Основні поняття</i>	<i>Вимоги</i>
Корекційно-розвивальна робота	
Навчальна команда	
Корекція	
Компенсація	

4. Скориставшись запропонованою літературою та роздатковим матеріалом з прикладами корекційних програм для різних категорій дітей і підлітків з особливими потребами, проаналізувати їх оформлення.

5. Розробити програму (за вибором та зразком) на основі отриманих теоретичних знань і оформити в зошиті відповідно до поданого в методичних вказівках прикладу. Після виконання завдання – обговорення з групою в аудиторії.

6. Обґрунтувати вибір індивідуальної, групової (в закритій або відкритій групі) чи змішаної форми корекційної роботи для таких випадків:

- дитина з раннім дитячим аутизмом (четверта група);
- дитина з простою дислалією;
- дитина з розумовою відсталістю;
- дитина з порушенням міжособистісних стосунків (образливістю);
- підліток з акцентуацією характеру, яка спричинила стан дезадаптації.

Запропонувати шляхи створення розвиваючого середовища в загальноосвітній школі для включення дітей із порушеннями

інтелекту.

7. Встановити зміст комплексної корекційно-розвивальної і реабілітаційної допомоги учневі з інвалідністю: медична, педагогічна, психологічна та соціальна.

8. Відповідно до типу порушення у розвитку учня старших класів визначте мету, завдання, напрями корекційно-розвиткових занять. Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.01.2014 р.

№ 80 «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа)» ([http://mon.gov.ua/activity/-education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimipotrebami/normativno pravova-baza.html](http://mon.gov.ua/activity/-education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimipotrebami/normativno-pravova-baza.html)).

Заповніть таблицю 21.

Таблиця 21

Мета, завдання і напрями розвиткових занять для дітей старших класів з вадами розвитку

<i>Тип порушень</i>	<i>Мета заняття</i>	<i>Завдання</i>	<i>Напрями</i>

9. Розгляньте різновиди арт-терапевтичних технологій і опишіть (музикотерапія, вокалотерапія, драматерапія, психодрама, казкотерапія, ізотерапія, танцювальна терапія, кольоротерапія, пісочна терапія, лялькотерапія, фототерапія, ігротерапія та ін.).

Заповніть таблицю 22

Таблиця 22

Особливості застосування арт-терапевтичних технологій при роботі з дітьми з вадами розвитку

Назва арт-терапевтичної технології	Напрямок арт-терапії	Мета	Специфіка Проведення	Очікувані результати
музикотерапія				
вокалотерапія				
драматерапія				
психодрама				
казкотерапія				
ізотерапія				
танцювальна терапія				
кольоротерапія				
пісочна терапія				
лялькотерапія				
фототерапія				
ігротерапія				

Теми доповідей та рефератів:

1. Принципи побудови корекційного процесу та необхідність їх дотримання в навчанні та вихованні дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії.
2. Модель взаємодії спеціалістів для залучення дитини з особливими потребами в загальноосвітній простір.

Семінарське заняття 9. Взаємодія школи із батьками в системі інклюзивної освіти

Мета заняття: ознайомитись з напрямки роботи з батьками в команді фахівців інклюзивного класу.

Питання для підготовки та обговорення теми:

1. Склад і функціональні обов'язки команди фахівців інклюзивного класу.
2. Головні моделі командної діяльності.
3. Роль сім'ї в інтеграції дитини з особливими потребами в соціокультурне середовище.
4. Напрямки роботи батьків в команді фахівців інклюзивного класу.
5. Шляхи і рекомендації налагодження взаємодії з батьками учня з особливими освітніми потребами.
6. Завдання асистента учителя.
7. Консультування дитини з особливими потребами та її батьків.
8. Психолого-медико-педагогічні консультації.

Питання для контролю:

1. З'ясувати, які фахівці входять до шкільної команди і команди підтримки, які реалізують мету інклюзивної освіти.
2. Які соціально-психологічні риси характеризують команду?
3. У яких напрямках здійснюється командна робота в інклюзивних школах?
4. Визначити умови ефективної команди інклюзивного класу.
5. Які стадії згуртування необхідно врахувати в процесі формування команди інклюзивної школи?
6. Перечислити специфічні риси командної співпраці.
7. Які існують види приналежності людини до команди?

8. Охарактеризувати напрямок роботи команди: оцінювання рівня психофізичного розвитку дитини.

9. Визначити зміст роботи команди щодо створення індивідуального навчального плану учнів з особливими освітніми потребами.

10. Які пропозиції команда інклюзивного закладу навчання може надавати щодо модифікацій та адаптацій у процесі навчання?

11. Проаналізувати організацію командою індивідуального підходу до учня з особливими потребами під час організації навчальної діяльності та позаурочний час.

12. Охарактеризувати умовні моделі залучення дітей з особливими потребами до позашкільних навчальних закладів.

13. Охарактеризувати технології залучення батьків до роботи в команді інклюзивного закладу.

14. Чому вчитель не може бути ефективним в інклюзивному класі без участі асистента?

15. Які визначені ролі та завдання асистента інклюзивного класу?

16. Визначити конкретні види діяльності асистента.

17. Перечислити основні компетенції асистента вчителя.

18. Без яких практичних навичок асистент вчителя не може виконувати ефективно свої обов'язки?

19. Порівняти обов'язки вчителя та асистента інклюзивного класу.

20. Що не входить до професійних обов'язків вчителя інклюзивного класу?

21. Чи можуть батьки бути волонтерами-асистентами вчителя?

Перелік допоміжної літератури:

1. Єфімова С. М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально – методичний посібник / кол.:авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг.ред. Л. І. Даниленко. – К.:2007. – 128 с.

2. Єфімова С. М., Королюк С. В. Лідерство та інклюзивна освіта: навчальний курс та методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 164 с.

3. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально–методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 192 с.

4. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: навчально–методичний посібник у 9 книгах / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К., 2010. – 363 с.

5. Слободянюк Н. Г., Софій Н. З., Найда Ю. М. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально – методичний посібник / кол. авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.

6. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / кол. авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.

Блок оптимізації самопідготовки до практичного заняття:

1. **Опорні поняття:** родина, функції сім'ї, психолого-педагогічна консультація; навчальна команда, шкільна громада, адвокатство батьків, соціальна мережа.

2. Укласти порівняльну таблицю обов'язків учителя та асистента учителя інклюзивного класу.

Заповнити таблицю 23.

Таблиця 23

Порівняльна таблиця обов'язків учителя та асистента учителя інклюзивного класу

<i>Обов'язки</i>	<i>Асистент учителя</i>	<i>Учитель інклюзивного класу</i>

3. Підготувати бесіду із батьками під час батьківських зборів на тему «Усі діти рівні».

4. Укладіть план бесіди із батьками учнів класу, у якому мають навчатися діти з інвалідністю, з метою формування позитивного психологічного мікроклімату учнівського колективу.

5. Поміркуйте, визначте та обговоріть роль батьків в інклюзивному навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Заповніть таблицю 24.

Таблиця 24

Визначення ролі різних видів соціальних відносин у навчанні дітей з особливими освітніми потребами

<i>Основні поняття</i>	<i>Зміст</i>
сім'я	
психолого-педагогічна консультація	
навчальна команда	
адвокатство батьків	
шкільна громада	
соціальна мережа	

6. Визначте наслідки різних стилів виховання та спілкування у сім'ях з дітьми із інвалідністю (за А. Є. Лічко, В. І. Козявкін). Заповніть таблицю 25.

Таблиця 25

Вплив різних видів спілкування у сім'ях з дітьми з інвалідністю на психоемоційну сферу дітей

<i>Тип</i>	<i>Наслідки</i>
Гіпопротекція (знижена емоційність контактів батьків з дитиною, проекція на дитину з боку батьків чи одного з них власних якостей)	
Домінуюча гіперпротекція (поєднання загостреної уваги до дитини з великою кількістю обмежень і заборон)	
Культ хвороби (перебільшена турбота батьків про стан здоров'я дитини)	
Потуральна гіпопротекція (безконтрольність і вседозволеність батьків до дитини поєднується з некритичністю до поведінки)	
Емоційне знехтування (відсутність або штучність емоційного зв'язку між батьками та дитиною)	
Репресивний стиль (авторитарна лідируюча батьківська позицію)	
Підвищена моральна відповідальність (надмірно великі очікування та надії батьків до майбутнього своєї дитини)	
Суперечливе виховання (застосування членами родини несумісних виховних підходів)	

Подовження таблиці 25

Співробітництво (конструктивна і гнучка форма взаємовідповідальних стосунків батьків і дитини в спільній діяльності)	
Виховання поза родиною (дитина виховується в умовах закритої школи-інтернату, будинку дитини)	

7. Складіть модель соціально-педагогічної підтримки батьків учня з інвалідністю відповідно пунктам:

- мета,
- умови,
- завдання,
- напрями,
- принципи взаємодії,
- методи.

8. Сформулюйте завдання залучення і співпраці школи з батьками дітей інвалідністю на різних етапах взаємодії.

Заповніть таблицю 26.

Таблиця 26

Складові співпраці школи з батьками дітей з інвалідністю на різних етапах взаємодії

Етапи	Зміст	Складові
Підготовчий	планування взаємодії з батьками	
Контактний	створення і підтримка атмосфери довіри, зняття емоційного напруження, формування мотивації до співпраці	

Подовження таблиці 26

Діагностичний	отримання і систематизація інформації	
Моделювальний	узгодження взаємодії системи «школа-сім'я»	
Діяльнісно-корекційний	реалізація плану взаємодії	
Рефлексивний	підбиття підсумків співпраці	

9. Напишіть групи методів підтримки батьків учнів із особливими потребами.

Заповніть таблицю 27.

Таблиця 27

Методи підтримки батьків учнів з особливими потребами

Групи методів	Методи
Соціальні	
Психологічні	
Педагогічні	

10. Гра: «Обмін ролями». Студентам пропонується змоделювати ситуації навчального процесу в класах, де навчаються учні з особливими потребами. Студенти обирають для себе ролі, які виконуватиме кожен із них (учні, учні з особливими потребами, педагоги, вчитель, батьки учнів з особливими потребами). Викладач дає проблемну ситуацію (наприклад, підготовка найближчого свята), а студенти моделюють її, готуючись до свята. Після закінчення вправи студенти можуть поділитись досвідом, набутим під час виконання вправи.

11. Заповніть «батьківський записник» та обговоріть результати, розподіливши ролі батька та педагога.

БАТЬКІВСЬКИЙ ЗАПИСНИК

Моя дитина має успіхи в таких сферах: _____

Ознаки, що вказують на можливі труднощі в навчанні та потребу більшої підтримки: _____

Інформація, яку я можу надати стосовно потреб моєї дитини в навчанні:

Зразки запитань, які можна обговорити з учителями дитини:

-Які успіхи моєї дитини у школі в цьому році?

-Чи є у вас якісь особливі зауваження щодо її навчання або поведінки?

-Як школа визначає дітей, котрі можуть мати особливі потреби в навчанні?

-Як я можу взяти участь в оцінці навчальних потреб моєї дитини?

12. До класу, в якому Ви викладаєте, привели дитину з особливими освітніми потребами. Розробіть план першої зустрічі з батьками.

13. Доведіть на прикладі, що батьки дитини з особливими потребами можуть бути адвокатами своєї дитини.

Теми для доповідей та рефератів:

1. Роль батьків у здобутті освіти дитини з особливими освітніми потребами.

2. Діяльність батьківських громадських організацій в Україні та за кордоном.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ

Студенти заочної форми навчання виконують контрольну роботу відповідно до навчального плану.

Під час виконання роботи необхідно використовувати джерела, наведені в навчальній програмі і рекомендовані на лекціях, а також підручники та нормативні акти.

Обсяг контрольної роботи не повинен перевищувати 20 сторінок формату А4. Контрольна робота повинна містити вступ, основну частину, висновки. Наприкінці роботи необхідно навести список використаної літератури, вказати дату виконання і поставити підпис.

Після перевірки викладачем контрольної роботи і одержання позитивної оцінки студента допускають до складання підсумкового контролю.

Приклади контрольних запитань

Варіант 1

1. Закони України про право на освіту дітей з особливими потребами.
2. Інклюзія – вибір сучасних батьків.
3. Особливості організації й управління інклюзивним навчальним закладом.

Варіант 2

1. Розкрийте особливості діяльності навчальної команди інклюзивної школи в розробці та реалізації курикулуму й необхідність співпраці фахівців.
2. Охарактеризуйте роль педагога у впровадженні інклюзивної практики.
3. Розкрийте особливості інклюзії як моделі суспільного облаштування.

Варіант 3

1. Розкрийте основні принципи інклюзивної освіти, задекларовані у Саламанській декларації.
2. Проаналізуйте існуючі моделі розподілу дітей з порушеннями психофізичного розвитку на групи.
3. Визначте стратегічну мету й завдання корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзії.

Варіант 4

1. Обґрунтуйте необхідність використання індивідуального плану в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.
2. Дайте визначення процесу оцінювання. Розкрийте сутність його показників.
3. Якою має бути ефективна школа?

Варіант 5

1. Медична модель порушень розвитку.
2. Обґрунтуйте співпрацю з батьками як з рівноправними членами команди.
3. Стихійне інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку як ознака системи демократичних процесів в освіті.

Варіант 6

1. Принципи побудови корекційного процесу та необхідність їх дотримання в навчанні та вихованні дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії.
2. Особливості організації й управління інклюзивним навчальним закладом.
3. Загальні рекомендації щодо впровадження інклюзивного навчання в окремій області, районі, місті.

Варіант 7

1. Використання індивідуального плану в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

2. Підготовка та вимоги до підписання ІНПЗ. Аналіз документа «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах про інклюзивне навчання».

3. Загальні рекомендації щодо впровадження інклюзивного навчання в окремій області, районі, місті.

Варіант 8

1. Соціальна модель порушень розвитку.

2. Ідеологічне підґрунтя спеціальної та інклюзивної освіти.

3. Модель взаємодії спеціалістів для залучення дитини з особливими потребами в загальноосвітній простір.

Варіант 9

1. Визначте основні напрями співробітництва педагогічного персоналу, фахівців, громадських та благодійних організацій з батьками.

2. Охарактеризуйте чинники, що перешкоджають ефективному впровадженню інклюзивної практики

3. «Casestudy» як приклад успішної практики.

Варіант 10

1. Як відбувається процес модифікації навчального плану, якщо мова йде, наприклад, про залучення дитини з ДЦП?

2. Діяльність батьківських громадських організацій в Україні та за кордоном

3. Категоріальність дітей з особливими потребами.

ОРІЄНТОВНІ ЗАВДАННЯ ДО КОНТРОЛЮ ТА САМОПЕРЕВІРКИ

Контроль впродовж вивчення навчальної дисципліни здійснюється з метою виявлення, вимірювання й оцінювання знань та умінь студентів. Для проведення поточного та підсумкового контролю розроблено тестові завдання.

Види пропонованих тестів:

- Тестові завдання закритої форми.
- Тестові завдання з множинним вибором (тестові завдання з простим множинним вибором, тестові завдання, відповіді яких побудовані за принципом кумуляції, тестові завдання, відповіді яких побудовані за принципом циклічності).
- Альтернативні тестові завдання.
- Тестові завдання, що побудовані за принципом відновлення відповідності частин.
- Тестові завдання на відтворення вірної послідовності (комбінації).
- Тестові завдання відкритої форми.

При виконанні контрольної роботи студент повинен продемонструвати не репродуктивні знання, а уміння використовувати набуті знання для вирішення практично спрямованих завдань. Під час оцінювання виконаної роботи студента за основу береться повнота і правильність виконання завдань.

Крім того, враховуються уміння студента:

- узагальнювати отримані знання;
- застосовувати правила, методи, принципи, закони у конкретних ситуаціях;
- аналізувати й оцінювати факти, події, інтерпретувати явища, події;
- викладати матеріал логічно та послідовно; встановлювати різницю між причинами і наслідками;

- робити об'єктивні висновки;
- аналізувати і оцінювати факти, події та прогнозувати очікувані результати від прийнятих рішень;
- викладати матеріал на папері логічно, послідовно з дотриманням вимог наукового стилю.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Підходи у визначенні змісту понять «інвалідність»:

- а) біомедичний; б) філантропічний; в) соціологічний; г) економічний; д) _____; е) усі підходи перераховані.

2. Допишіть пропущені моделі інвалідності:

- а) моральна; б) благодійна; в) медична; г) реабілітаційна;
д) економічна; е) культурна; є) handicapped; ж) британська;
з) _____; и) _____.

3. Встановити відповідність між назвою і змістом моделі інвалідності:

- 1) благодійна модель; 2) соціальна модель; 3) моральна модель.

а) Дана модель розглядає інвалідність як проблему, створену суспільством і вважає соціальну дискримінацію найбільш суттєвою, а також причиною багатьох проблем.

б) Суспільство вважає інвалідність наслідком гріха. Це найстаріша модель, яка найменш поширена сьогодні. Зумовлена неосвіченістю і забобонами. За таких поглядів інвалідність пов'язується з гріхом і соромом і часто асоціюється з почуттям провини. Сім'ї, які прийняли таку модель, приховують своїх дітей з вадами розвитку від сторонніх очей, соромляться їх. Її називають моделлю особистої трагедії.

- в) Модель змальовує людей з інвалідністю як жертв обставин, які

заслуговують на співчуття. Ця модель найбільш використовується людьми без інвалідності, у тому числі благодійними організаціями для пояснення того, що таке «інвалідність» та для цілей фандрайзингу (збір пожертвуваль). За концепцією цієї моделі люди з інвалідністю вважаються жертвами трагедій. Вони потребують догляду, не спроможні управляти своїми справами, а для виживання потребують співчуття та допомоги.

4. Встановити відповідність благодійному та правозахисному підходам у розумінні суспільством проблеми інвалідності:

- а) благодійний підхід; б) правозахисний підхід

•

- 1) необов'язковість; 2) обов'язковість;
- 3) залежність; 4) самостійність;
- 5) зовнішній контроль; 6) розширення можливостей;
- 7) звуження можливостей; 8) корекція середовища;
- 9) корекція дефекту; 10) полегшення активності;
- 11) обмеження активності; 12) ствердження гідності;
- 13) зменшення гідності; 14) незалежність;
- 15) інституціоналізація; 16) рівність;
- 17) сегрегація; 18) залучення;
- 19) дискримінація; 20) інтеграція.

5. Оберіть найбільш адекватне визначення для людини, яка має фізичні чи психічні (психофізичні) вади:

- а) дефективна людина;
- б) неповноцінна особистість;
- в) неповносправна людина;
- г) людина з обмеженими можливостями;
- д) людина з особливими потребами;
- е) інвалід;
- є) аномальна людина.

6. Оберіть найбільш точне визначення для дитини-інваліда:

а) це особа віком до 18 років (повноліття) зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

б) це особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою або вродженими вадами;

в) це будь-яка особа, яка не може самотійно забезпечити повністю або частково потреби нормальної особистої і/або соціального життя в силу браку чи це вродженого, чи ні, його / її фізичних або розумових можливостей.

7. Якої назви (терміну) відповідає наступне твердження:

– це відокремлення людей з особливими потребами від життя в суспільстві, створення для них закритих спеціалізованих установ.

8. Якому терміну відповідає наступне визначення:

– це процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, і насамперед, що мають труднощі у фізичному розвитку. Він припускає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті. При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату.

9. Що закладено в основу соціальної інклюзії?

а) цінування і визнання; розвиток людини; причетність та участь; територіальна близькість; матеріальний добробут;

б) забезпечення участі в суспільних відносинах; надання якісної освіти; створення умов вільного пересування і доступу до архітектурних споруд;

в) розвиток творчих, спортивних та інших задатків; компенсування втрачених можливостей; гідне фінансування життєдіяльності.

10. Якому терміну відповідає наступне визначення:

– зусилля, спрямовані на введення дітей з особливими освітніми потребами у регулярний освітній простір.

11. Дати визначення терміну «людина з особливими потребами»:

12. Встановити відповідність між поняттями та їх тлумаченням:

- 1) інтеграція; 2) інклюзія.

а) відображає спробу залучити учнів з особливими потребами до загальноосвітніх шкіл;

б) передбачає пристосування шкіл та їх загальної освітньої філософії та політики до потреб усіх учнів – як обдарованих дітей, так і тих, які мають особливі потреби.

13. Визначити типи інтеграції:

- а) соціальна інтеграція;
- б) функціональна інтеграція;
- в) зворотна інтеграція;
- г) спонтанна або неконтрольована інтеграція.

14. Вставте пропущенні слова: мета освітньої інклюзії полягає у _____ соціальної _____, яка є наслідком _____ відношення до різноманітності.

15. До визначальних аспектів інклюзії належать:

- а) інклюзія – це процес;
- б) інклюзія спрямована на виявлення й усунення бар'єрів;
- в) інклюзія створює умови для присутності, участі та досягнень усіх учнів;
- г) _____.

16. Принципи інклюзивної освіти:

а) рівний доступ до навчання в загальноосвітніх закладах та отримання якісної освіти кожною дитиною;

б) визнання здатності до навчання кожної дитини та необхідність створення суспільством відповідних умов для цього;

в) забезпечення права дітей розвиватись у родинному оточенні та мати доступ до всіх ресурсів місцевої спільноти;

г) залучення батьків до навчального процесу дітей як рівноправних партнерів та їх перших учителів;

д) навчальні програми, які ґрунтуються на особистісно-орієнтованому та індивідуальному підходах, що сприяють розвитку навичок навчання протягом усього життя;

е) визнання факту, що інклюзивне навчання передбачає додаткові ресурси, необхідні для забезпечення особливих освітніх потреб дитини;

є) _____;

ж) _____.

17. Базові моделі інклюзивної освіти:

а) повна інтеграція, неповна інтеграція, часткова інтеграція, систематична інтеграція, епізодична інтеграція, вибіркова інтеграція;

б) постійна повна інтеграція; постійна неповна інтеграція; постійна часткова інтеграція; систематична тимчасова інтеграція; епізодична інтеграція.

18. Визначити учасників та сторони інклюзивної освіти:

а) учні з особливими освітніми потребами, учителі, адміністрація освітнього закладу, батьки учнів з особливими освітніми потребами, реабілітологи;

б) учні з особливими освітніми потребами, учні з типовим розвитком, педагоги, адміністрація освітнього закладу, батьки учнів з особливими освітніми потребами;

в) учні з особливими освітніми потребами, учні з типовим розвитком, педагоги, реабілітологи, лікарі, адміністрація освітнього закладу, батьки учнів з особливими освітніми потребами, місцева громада.

19. У якому році розпочався громадський рух за громадянські права людей з інвалідністю у політиці західних держав став, ідейником якого вважають Еда Робертсона, який з важкою формою інвалідності вступив до університету Берклі (штат Каліфорнія, Америка) і впроваджував ідею незалежного життя людей з інвалідністю у світі:

а) 1948; б) 1962; в) 1993; г) 2006.

20. У якому міжнародному документі вперше відображена ідея інклюзії:

а) Всесвітня декларація прав людини у 1948 р.;

б) Всесвітня декларація «Освіта для всіх», 1990 р.;

в) Програма дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами, 1994 р.;

г) Саламанська декларація, 1994 р.

21. Які міжнародні організації формують політику в галузі інклюзивної освіти:

а) Центральноевропейська ініціатива;

б) Співдружність Незалежних Держав (СНД);

в) Організація Об'єднаних Націй (ООН);

г) Світова організація інтелектуальної власності;

д) ЮНЕСКО;

е) Європейський банк реконструкції та розвитку;

є) Організація Економічної Співпраці та Розвитку (OECD).

22. У якій країні 90 % дітей з особливостями психофізичного розвитку здобувають освіту в закладах масового типу?

а) Канада; б) Україна; в) Японія; г) Італія.

23. В освітній системі якої країни функціонують центри спеціальної освіти, які несуть відповідальність за навчання дітей з особливими потребами в масових загальноосвітніх закладах та координують роботу всіх фахівців, задіяних у цьому процесі?

а) Італія; б) Австралія; в) Австрія; г) США.

24. У якій країні основними службами підтримки дітей з особливими потребами в умовах сумісного навчання є психолого-медико-соціальні центри, які забезпечують надання спеціальних додаткових послуг учням, які того потребують?

а) Італія; б) Австралія; в) Австрія; г) США; д) Бельгія.

25. У якій країні з 1986 р. розформовані спеціальні школи для дітей з порушеннями зору, де всі діти з ослабленим зором навчаються у школах за місцем проживання, а необхідну допомогу одержують у Національному медичному центрі та його філіях?

а) Японія; б) Росія; в) Швеція; г) Італія; д) Франція.

26. У якій країні концептуальні підходи до ідеї «Освіта для всіх» виникли у результаті тривалої боротьби демократичних сил проти расизму та расової сегрегації?

а) Португалія; б) Швеція; в) США; г) Польща.

27. Оберіть групи дітей, які потребують особливих умов для навчання згідно з інклюзивним підходом:

- а) діти, які мають труднощі у навчанні;
- б) діти із затримкою психічного розвитку;
- в) діти із порушенням зору;
- г) діти із порушенням слуху;
- д) діти із порушенням опорно-рухового апарату;
- е) діти із гіперактивністю та дефіцитом уваги;
- є) діти з раннім дитячим аутизмом;
- ж) діти з психічним інфантилізмом;
- з) діти з мінімальною мозковою дисфункцією (ММД);
- и) всі перелічені групи.

28. Відповідно до міжнародної класифікації психічних та поведінкових розладів є такі групи дітей, які потребують інклюзивного навчання:

- а) розумова відсталість;
- б) порушення психічного розвитку;
- в) поведінкові та емоційні розлади, що починаються в дитячому і підлітковому віці;
- г) розлади поведінки;
- д) змішані розлади поведінки та емоцій;
- е) емоційні розлади, специфічні для дитячого віку;
- є) порушення соціального функціонування;
- ж) тікозні розлади;
- з) інші поведінкові та емоційні розлади, що починаються в дитячому та підлітковому віці;
- и) усі перелічені групи.

29. Вставте пропущення слова:

Спеціальні умови для отримання освіти – _____ навчання, у тому числі спеціальні _____ та методи освіти, _____ технічні навчальні засоби, підручники, навчальні посібники, а також педагогічні, медичні, соціальні та інші послуги, без яких неможливо або ускладнено засвоєння загальноосвітніх та професійних навчальних програм особам з особливостями психофізичного розвитку.

30. До системи загальноосвітніх навчальних закладів для дітей-інвалідів відносяться:

- а) спеціальні школи з продовженим днем;
- б) _____ ;
- в) спеціальні навчально-виховні комплекси, об'єднання;
- г) _____ ;
- д) спеціалізовані класи для обдарованих дітей-інвалідів;
- е) загальноосвітні школи зі спеціальними та інклюзивними класами.

31. Суттєві недоліки сучасної системи інклюзивної освіти:

- а) _____;
- б) _____;
- в) недостатня соціально-практична спрямованість навчального процесу;
- г) недостатня індивідуалізованість та особистісна зорієнтованість навчально-виховного;
- д) низька ефективність корекційно-розвивальних занять;
- е) відсутність ліцензійного психолого-педагогічного інструментарію для діагностики порушень;
- є) недостатнє науково-методичне та навчальне забезпечення освітнього процесу дітей з важкими патологіями, атиповими порушеннями.

32. Які фактори необхідно враховувати під час впровадження інклюзії:

- а) нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти;
- б) фінансове забезпечення інклюзивної освіти;
- в) матеріально-технічне забезпечення;
- г) кадрове забезпечення;
- д) дидактичне забезпечення;
- е) громадсько-просвітницька діяльність НУО;
- є) структурі зміни у галузі освіти дітей з особливими потребами;
- ж) розробка методологічних підстав впровадження інклюзії;
- з) система оцінювання ефективності впровадження інклюзії;
- и) подолання соціальних та професійних стереотипів;
- і) формування спільноти, що розділяє ідеї рівноправності;
- ї) всі перелічені фактори.

33. Яких дітей відносять до аномальних?

34. Дати визначення терміну «особливі потреби»?

35. Вставте пропущені слова:

Діти з особливими освітніми потребами – це діти, чиї освітні потреби виходять за межі загально прийнятої норми і вимагають додаткові ресурси: _____ (для надання допомоги у процесі навчання); _____ (різноманітні засоби навчання, в тому числі допоміжні та корекційні); _____ (бюджетні асигнування для отримання додаткових спеціальних послуг).

36. На які групи умовно можна розділити усі відхилення від норми у розвитку людини?

- а) когнітивні, комунікативні, психічні;
- б) фізичні, психічні, педагогічні, соціальні;
- в) психічні, педагогічні, вербальні, функціональні.

37. Встановити відповідність визначень поняттям:

- 1. Вродженні порушення.
- 2. Набуті порушення.

а) зумовлені, переважно, різноманітними шкідливими впливами на організм дитини під час народження та у наступні періоди розвитку (механічні ушкодження плоду, тяжкі пологи, пологова асфіксія, крововиливи у мозок, інфекційні захворювання тощо);

б) спричинені шкідливим впливом на плід генетичних факторів, інтоксикацій, інфекцій, травм, порушенням живлення, гормональним розладами, резусною несумісністю груп крові матері та дитини, впливом медичних препаратів, алкоголю наркотичних та отруйних речовин.

38. З якими функціональними обмеженнями пов'язані труднощі в навчанні дітей?

39. Які чинники зумовлюють психічне відставання дитини в розвитку?

40. Яким дітям з особливими потребами характерні ознаки: надмірна активність, порушення уваги, імпульсивність у соціальній поведінці, проблеми у стосунках з оточуючими,

порушення поведінки, труднощі в навчанні, низька академічна успішність, низька самооцінку тощо.

41. Якому поняттю відповідає твердження:

– це особлива аномалія психічного розвитку, при якому мають місце стійкі і своєрідні порушення комунікативної поведінки, емоційних відносин дитини з навколишнім світом, являє собою відрив від реальності, відгородженість про реального світу.

42. Якому поняттю відповідає твердження:

– форма психологічної незрілості дитини, яка приводить при неправильному вихованні до затримки вікової соціалізації та поведінки дитини, які не відповідають віковим вимогам до неї.

43. Визначити складові моделі інклюзивної освіти:

а) командний підхід, задоволення індивідуальних потреб дітей, створення сприятливої атмосфери в дитячому колективі, співпраця з батьками, співпраця з громадськими організаціями;

б) командний підхід, задоволення індивідуальних потреб дітей, створення сприятливої атмосфери в дитячому колективі, співпраця з батьками.

44. Що передбачає задоволення індивідуальних потреб дітей в системі інклюзивної освіти?

а) розробку індивідуальних навчальних планів та реалізацію завдань, визначених в них;

б) створення умов для вільного пересування навчальним закладом;

в) проведення необхідних адаптацій та модифікацій.

45. Якому поняттю відповідає дане визначення: формальний документ, який містить детальну інформацію про дитину і послуги, які вона має отримувати? Він розробляється командою педагогів і фахівців та об'єднує їхні зусилля з метою розробки комплексної програми роботи з дитиною і, водночас, визначає, які саме послуги надаватиме кожний фахівець.

46. Встановити відповідність між поняттями та визначеннями:

1. Адаптація навчання.
2. Модифікація навчання.

а) змінює характер навчання, не змінюючи зміст або понятійну сутність навчального завдання.

б) змінює характер навчання, змінюючи зміст або понятійну складність навчального завдання.

47. На які перешкоди у впровадженні інклюзивної освіти найчастіше вказують ?

а) відсутність належної підготовки педагогічних кадрів;

б) неспроможність викладати відповідний навчальний матеріал дітям з різними здібностями (зокрема з особливостями психофізичного розвитку);

в) брак ресурсів, щоб їм допомогти;

г) усталені функціонування школи та організація уроку;

д) усі варіанти.

48. Які зміни необхідно здійснити задля впровадження інклюзивної освіти?

а) _____;

б) залучення допомоги ззовні;

в) орієнтація шкільних процесів на практичну діяльність;

г) _____;

д) залучення громади;

е) змістовну рефлексію (постійний моніторинг власної професійної діяльності);

є) відповідне навчання учителів й ресурси;

ж) _____;

з) формування позитивної атмосфери в шкільному середовищі.

49. З метою формування позитивного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами необхідно:

а) сприяти налагодженню дружніх стосунків дітей природним шляхом;

б) учити дітей з повагою ставитися до товаришів і додержуватися норм поведінки під час взаємодії;

в) демонструвати дітям позитивну соціальну поведінку;

г) дітей до співробітництва й взаємного обміну послугами;

д) _____;

е) вчити дітей співчувати й наголошуйте на ідеї соціальної справедливості.

50. Якому поняттю відповідає дане твердження: це розробка чи проектування навколишнього середовища, громадських будинків і споруд, транспортних засобів загального користування, речей, технологій, будь-яких інформаційних видань чи подачі інформації та комунікацій у такий спосіб, щоб ними могли користуватися найширші верстви населення, незважаючи на наявні чи можливі функціональні обмеження.

51. Встановити відповідність між поняттями та визначеннями:

1. Пристосування.

2. Доступність а) включає забезпечення безперешкодного пересування у просторі і можливості користуватися суспільними надбаннями та благами; б) включає адаптацію середовища, в якому проживає неповносправна людина, як наприклад, вітальні, кухні, ванни кімнати, туалет, робоче місце в квартирі, виход з будинку і т. д.

52. Визначити групу принципів універсального дизайну:

а) принцип рівності та доступності середовища для кожного; гнучкість у використанні середовища; простота та інтуїтивність використання незалежно від досвіду, освіти користувачів, мовного рівня та віку; сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів; терпимість до помилок користувачів; не призводить до втоми; наявність необхідного розміру і простору;

б) принцип рівності та доступності середовища для кожного; гнучкість у використанні середовища; простота та інтуїтивність використання незалежно від досвіду, освіти користувачів, мовного рівня та віку; сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів; терпимість до помилок користувачів; наявність необхідного розміру і простору.

53. Які компоненти готовності педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти є визначальними?

а) мотиваційний; б) когнітивний; в) креативний; г) діяльнісний; д) психологічний; е) емоційний.

54. Види професійної діяльності і професійні компетенції учителя інклюзивного класу:

а) дидактична; б) _____; в) комунікативна; г) методична; д) трансформаційна.

55. Обов'язки педагога в умовах інклюзивного навчання:

а) навчати всіх учнів, які відвідують даний навчальний заклад;
б) розподіляти свою увагу і час так, щоб навчальний процес був якомога ефективнішим і результативнішим для всіх дітей;
в) приймати гнучкі рішення в питаннях викладання і здійснювати їх моніторинг;
г) забезпечувати навчання відповідно до типової навчальної програми, адаптуючи її деталі в тому випадку, коли прогрес, який досягається дітьми, відрізняється від очікуваного;
д) уміти викладати для різноманітної аудиторії;
е) _____.

56. Дати визначення поняттю «батьківська компетентність».

57. Провідні функції сім'ї:

а) відтворення; виховання; господарсько-побутова;
б) дітонародження; виховання; організаційна;
в) відтворення; виховання; господарсько-побутова; релаксація.

58. Етапи соціалізації дитини з особливими потребами:

а) I етап соціалізації – входження дитини в соціум.

б) II етап соціалізації – _____.

в) III етап соціалізації – адаптація дитини та її сім'ї власне у суспільстві.

59. Ознаки сім'ї, що негативно впливають на процес формування дітей:

а) неблагополучна сім'я.

б) конфліктні сім'ї;

в) сім'ї з недостатнім виховним ресурсом;

г) фінансово незабезпечені;

д) педагогічно некомпетентні сім'ї.

60. Фактори, які допомагають школі залучати батьків до активної участі в ухваленні всіх рішень, що стосуються дитини:

а) відсутність конфліктів; належне фінансування освітньої сфери; сприятлива атмосфера в сім'ї;

б) сприятлива атмосфера, коли педагогічний колектив дружньо налаштований і допомагає в усьому; постійне двостороннє спілкування між родиною дітей і школою; сприйняття батьків як колег.

61. Принципи практики, орієнтованої на сім'ю дитини з особливими потребами:

а) сім'ю необхідно вважати основним одержувачем послуг; необхідно підтримувати й шанувати рішення, які приймаються родиною; необхідно надавати широкий спектр послуг, покликаних поліпшити функціонування дитини та родини;

б) сім'ю необхідно вважати основним одержувачем послуг; необхідно підтримувати й шанувати рішення, які приймаються родиною.

62. Які з переличених рекомендацій для успішної взаємодії педагогів з сім'єю дитини з особливими потребами є зайвими?

- а) чітко й послідовно наголошуйте на цінності дитини.
- б) ставте себе на місце батьків.
- в) поглиблюйте своє розуміння культурної різноманітності.
- г) умійте бачити індивідуальність, боріться зі стереотипами.
- д) наполегливо працюйте над створенням партнерств.
- е) виявляйте зацікавленість до мети, визначеної батьками для дитини.
- є) домовтеся з батьками, в який спосіб вони хочуть обмінюватися з вами інформацією.
- ж) використовуйте мову, якою спілкуються в повсякденному житті.
- з) ведіть пошук ефективних форм планування і вирішення проблем.
- и) розробляйте довгострокові плани загальношкільної роботи, яка передбачає участь усіх дітей;
- і) один із найефективніших способів залучення до навчально-виховного процесу батьків – запросити їх до класу;
- ї) усі актуальні;
- й) усі зайві.

63. Які основні завдання виконує оцінювання учнів з особливими потребами?

- а) виявити, чи має дитина особливі освітні потреби;
- б) _____;
- в) встановити відповідну програму та допомогу, які б задовольнили особливі потреби дитини.

64. Якому поняттю відповідає дане визначення: це система заходів, що дозволяють вирішувати завдання своєчасної допомоги дітям з особливими освітніми потребами _____

65. Якому поняттю відповідає дане визначення: це система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у

відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму, усуненні обмежень їх життєдіяльності для досягнення і підтримання соціальної і матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство _____

66. Система комплексної корекційно-розвивальної допомоги дітям з особливими потребами в умовах інклюзії передбачає наступну допомогу:

- а) медичну;
- б) педагогічну;
- в) _____;
- г) соціальну;
- в) психологічну.

67. Основні напрями корекційно-розвивальної роботи:

а) розвиток зорового або слухового сприймання, мовлення, пізнавальної діяльності, психофізичний, соціально-комунікативний розвиток дітей з особливими потребами, формування в них навичок просторового, соціально-побутового орієнтування тощо;

б) розвиток навичок саморегуляції та саморозвитку дітей шляхом взаємодії з навколишнім природним середовищем з урахуванням наявних знань, умінь і навичок комунікативної діяльності і творчості;

в) формування компенсаційних способів діяльності як важливої умови підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання у загальноосвітній школі;

г) _____ .

68. Принципи розробки корекційних програм:

- а) системність корекційних, профілактичних і розвивальних задач;
- б) єдність діагностики і корекції;
- в) пріоритетність корекції причинного типу;
- г) діяльнісний принцип корекції;

- д) урахування вікових, психологічних й індивідуальних особливостей дитини;
- е) комплексність методів психологічного впливу;
- є) активне залучення соціального оточення до участі в корекційній програмі;
- ж) опора на різні рівні організації психічних процесів;
- з) програмоване навчання;
- и) зростання складності;
- і) урахування обсягу і ступеня різноманітності матеріалу;
- ї) урахування емоційного забарвлення матеріалу.

69. Визначити зміст першого етапу підготовки та реалізації інклюзивного навчання:

- а) формування координаційної групи;
- б) перегляд підходів до планування діяльності школи;
- в) ознайомлення з матеріалами інклюзивного навчання;
- г) ознайомлення з основними концепціями за допомогою індикаторів і запитань;
- д) _____.

70. Визначити зміст першого етапу підготовки та реалізації інклюзивного навчання:

- а) вивчення думки персоналу;
- б) вивчення думки дітей;
- в) вивчення думки батьків/опікунів і членів місцевих громад;
- г) _____.

71. Організація навчально-виховного процесу в другій половині дня передбачає:

- а) індивідуальну корекційно-компенсаторну роботу, яку проводитиме логопед, дефектолог та практичний психолог;
- б) заняття з лікувальної фізкультури за індивідуальним планом, роботу на тренажерах та корекцію вад розвитку;

в) підготовку домашніх завдань здійснюється із учителем-вихователем групи продовженого дня разом з іншими дітьми інклюзивного класу;

г) участь у спільних з батьками заняттях;

д) різноманітні заняття інтелектуального, фізичного, естетичного спрямування проходять разом з іншими дітьми паралельних класів або всієї початкової школи.

72. Базові елементи традиційного інтенсивного навчання, це:

1. Презентація та демонстрація.
2. Керована практика.
3. Зворотний зв'язок і виправлення.
4. _____.
5. Часте повторення.

73. Форми кооперативного навчання в інклюзивному класі:

- а) базові групи;
- б) спеціальні групи;
- в) інтегровані групи;
- г) неформальні групи;
- д) спільне навчання в малих групах-командах;
- е) спільне навчання у великих групах.

74. Дати визначення поняттю «мультидисциплінарна команда інклюзивного закладу».

75. Вставте пропущенні слова:

Індивідуальний навчальний план – це документ, який визначає _____, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин.

76. Основні етапи роботи над індивідуальним навчальним планом учня з особливими потребами:

- 1) установча зустріч членів консультативно-педагогічної групи;

2) оцінювання рівня психофізичного розвитку дитини; визначення поточного рівня знань та вмінь різними спеціалістами як основу для подальшої організації навчання;

3)_____.

4) здійснення навчання за індивідуальним навчальним планом; моніторинг ефективності, внесення коректив.

77. Типи адаптації навчальних завдань для учнів із особливими потребами:

а) Скорочення обсягу, зниження ступеня складності матеріалу завдання, збільшення часу на виконання.

б) Міра допомоги; способи концентрації уваги; стиль сприймання та рівень уявлень; частота повторення виконання завдання; контроль та корекція виконання завдань; способи та частота релаксації; співпраця з дорослими, однокласниками.

в) Способи концентрації уваги; стиль сприймання та рівень уявлень; частота повторення виконання завдання; контроль та корекція виконання завдань; способи та частота релаксації; співпраця з дорослими, однокласниками.

78. Моделі залучення дітей з особливими потребами до позашкільних навчальних закладів:

1) Реалізація соціально-педагогічних завдань у процесі освітньої діяльності творчих об'єднань соціально-реабілітаційного напрямку позашкільної освіти (створення та реалізація в закладі відповідних навчальних програм, проектів тощо).

2)_____.

3) Організація позашкільного навчального закладу (реабілітаційний центр, клуб тощо), діяльність якого має на меті соціальну реабілітацію дітей з особливими потребами.

79. Дати визначення поняттю «асистент учителя інклюзивного класу».

80. Дати визначення поняттю «курикулум».

81. Сфери, які охоплює курикулум:

- а) зміст предметів;
- б) педагогічні методи і підходи;
- в) поточне й підсумкове оцінювання;
- г) ресурси для організації;
- д) _____.

82. Встановити відповідність між рівнями курикулума і їх складовими:

- 1. Основний – базовий рівень.
- 2. Спеціалізований – варіативний рівень.
 - а) музика, трудове навчання, спорт, інформатика, художня праця.
 - б) основи грамотності, рахунок, сенсорні поняття, соціально-побутове орієнтування, правила поведінки.

83. Способи модифікації навчальних посібників для учнів з особливими потребами:

- а) поліпшення умов читання і письма; виділення шрифтом або кольором ключових елементів у тексті; уникнення надмірних деталей у тексті і спрощення формату; візуальне сприйняття: рисунки, діаграми, схеми, ілюстрації; рукописні помітки і відмітки на полях;
- б) переведення підручників та навчальних посібників в електронний формат;
- в) скорочення загального обсягу матеріалу; використання простих мовних конструкцій і нескладного словника; включення селективного контексту (актуальність, практичність, посилання на інформацію з Інтернету); використання альтернативних матеріалів (відео, діаграми, моделі); створення нових матеріалів; підготовка щоденних домашніх завдань для школярів.

84. Етапи розробки образної моделі як засобу навчання:

- а) наочне сприймання конкретного об'єкта, групи об'єктів, явища та способу діяльності; вибір умовних позначень, якими можуть позначатися об'єкти, їхні структурні елементи, зв'язки між цими

елементами; побудова моделі і розроблення алгоритму дії; опанування способом дії та переведення результатів моделювання на реальні об'єкти;

б) вибір умовних позначень, якими можуть позначатися об'єкти, їхні структурні елементи, зв'язки між цими елементами; побудова моделі і розроблення алгоритму дії; опанування способом дії та переведення результатів моделювання на реальні об'єкти.

85. Завдання оцінювання навчальних досягнень учня з особливими потребами:

а) виявити, чи має дитина особливі освітні потреби;

б) _____;

в) встановити відповідну програму та допомогу, які б задовольнили особливі потреби дитини.

86. Дати визначення поняттю «контроль у навчальному процесі».

87. Контроль і перевірка в інклюзивному класі сприяють:

а) своєчасному виявленню прогалин у знаннях і вміннях учнів;

б) повторенню і систематизації матеріалу;

в) встановленню взаємозв'язку між учителем і учнями;

г) встановленню рівня готовності до засвоєння нового матеріалу;

д) формуванню вміння відповідально й зосереджено працювати, користуватися прийомами самоперевірки і самоконтролю;

е) стимулюванню відповідальності учнів.

88. Основні функції перевірки й оцінювання навчальних досягнень учнів:

а) _____; б) _____;

в) діагностико-коригувальна; г) стимулюючо-мотиваційна; д) розвивально-виховна.

89. Здійснення контролю (перевірка й оцінювання) в процесі навчання в інклюзивному класі визначається такими дидактичними принципами:

- а) систематичність;
- б) всебічність;
- в) диференційованість та індивідуалізація;
- г) масовість;
- д) об'єктивність.

90. Дати визначення поняттю «методи контролю».

91. Дати визначення поняттю «оцінювання».

92. Показники оцінки:

- а) кількість балів; б) адекватність;
- в) перспективність; г) надійність.

93. Основні методи оцінювання учнів з особливими потребами:

- а) аналіз зразків роботи;
- б) спостереження й інтерв'ю;
- в) _____.

94. Основні уміння учня із особливими потребами, які закладені в соціальній компетентності:

- а) продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі і команді, виконувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати і керувати власними взаєминами з іншими;
- б) давати собі раду у невідомому середовищі;
- в) визначати мету комунікації, застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації, вміти емоційно налаштовуватися на спілкування з іншими;
- г) спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти стратегії індивідуальних і колективних дій.

95. Принципи, які забезпечують успішність оцінювання без балів (за А.Е. Симановським):

- а) градації, свободи, поступового накопичення досягнень, вибору;
- б) об'єктивності, емоційності, мотиваційності.

96. Дати визначення поняттю «портфоліо».

ГЛОСАРІЙ

Абілітація - система лікувально-педагогічних заходів, що мають на меті попередження та лікування тих патологічних станів у дітей раннього віку, які ще не адаптувалися до соціального середовища, що призводять до стійкої втрати можливості трудитися, вчитися і бути корисним членом суспільства.

Адаптація дитини - пристосування дитини до існуючих в суспільстві вимог і критеріїв оцінки за рахунок усвоєння норм і цінностей суспільства, в якому дитина існує; змінює характер навчання, не змінюючи зміст або понятійну сутність навчального завдання.

Адаптація інвалідів - передбачає активні зусилля індивідів протягом життя, які спрямовані на досягнення гармонії з навколишнім середовищем, власного розвитку, відтворення. Адаптація є двостороннім процесом між індивідом і навколишнім середовищем, при якому потрібно або змінити навколишнє середовище, або ж змінитися самому під його впливом, або перше й друге разом.

Акцентуації особистості - це надмірна вираженість окремих рис характеру та їх сполучень, прояв яких багато в чому залежить від темпераменту людини. Вони є крайніми варіантами норми, що межують з психопатіями (патологіями характеру з необерненою вираженістю властивостей які перешкоджають адекватній адаптації до середовища).

Аномалія - ненормальність, неправильність, відхилення від норми, від загальної закономірності розвитку.

Аномальні діти - діти, які мають суттєві відхиленні від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими або набутими дефектами, які потребують спеціальних умов навчання й виховання.

Аномальний розвиток дитини - відхилення від загальних закономірностей психічного розвитку дитини, що порушують, викривляють структуру психічної діяльності дитини і вносять в неї додаткові ускладнення.

Асистент учителя інклюзивного класу - помічник учителя, який надає йому допомогу в організації та реалізації навчально-виховного процесу в класі, де навчаються діти з особливими освітніми потребами.

Аутизм - особлива аномалія психічного розвитку, при якому мають місце стійкі і своєрідні порушення комунікативної поведінки, емоційних відносин дитини з навколишнім світом, являє собою відрив від реальності, відгородженість про реального світу.

Батьківська компетентність - комплексна динамічна характеристика подружньої пари, що проявляється у актуальній здібності до якісного виконання батьківських функцій стосовно народження, догляду, виховання та розвитку дітей.

Безбар'єрне середовище – середовище, яке пристосоване для вільного пересування людей з функціональними обмеженнями через медичні, вікові, інші причини. Взаємодія школи та сім'ї, спільні дії та відповідальність педагогічного колективу навчального закладу та сім'ї, спрямовані на створення виховного середовища дитини.

Вимірювання інтелекту - визначення рівня інтелектуального розвитку, так званого коефіцієнту інтелекту (IQ) за допомогою тестів інтелекту; відповідає психометричній парадигмі дослідження інтелекту, яка є найбільш розробленою в сучасній психологічній науці.

Волонтерство - добровільна, активна, спільна або особиста участь громадян у житті громад з метою реалізації їх основних людських потреб та покращення якості життя, економічного і соціального розвитку, базується переважно на використанні часу та навичок цієї особи, які надаються особою на безоплатній основі.

Вміння - готовність людини ефективно виконувати дії (або діяльність) відповідно до мети і умов, за яких необхідно діяти; основою вмінь є знання; розрізняють розумові, практичні, часткові, загальні та узагальнені вміння.

Вразливі діти - діти, які відзначаються чутливістю щодо зовнішніх впливів, внаслідок чого в процесі взаємодії з оточуючими у них часто виникають неадекватні емоційні реакції (афективні спалахи, гнів, роздратування, почуття провини, поганий настрій тощо).

Втрата здоров'я - наявність хвороб і фізичних дефектів, які призводять до фізичного, душевного і соціального неблагополуччя.

Гіперактивність - стан, при якому активність і збудливість людини перевищує норму. У випадку, якщо подібна поведінка є проблемою для інших, гіперактивність трактується як психічний розлад. Гіперактивність частіше зустрічається у дітей і підлітків.

Гіперактивні діти - це діти, поведінка яких характеризується неухильною, надмірною активністю та імпульсивністю, що проявляються в різних ситуаціях і зумовлюють стійку соціальну чи шкільну дезадаптацію.

Групи ризику - це категорії дітей, чий соціальний стан за тими або іншими ознаками не має стабільності, які практично не можуть поодиночку перебороти труднощі, що виникли в їхньому житті; все це в результаті може призвести до втрати ними соціальної значущості, духовності, морального образу, біологічної загибелі.

Депривація - втрата особистістю можливості задоволення тих чи інших потреб або позбавлення її якогось бажаного об'єкта чи людини, що сприяють задоволенню цих потреб.

Дитина-інвалід - це особа віком до 18 років (повноліття) зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею

прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Диференційоване навчання - організація навчально-виховного процесу з урахуванням типових індивідуальних особливостей учнів.

Діти з відмінними здібностями - діти, чий спосіб і успішність у виконанні завдань суттєво відрізняються від показників, які демонструє більшість їхніх однолітків.

Діти з особливими освітніми потребами - діти, чії освітні потреби виходять за межі загально прийнятої норми і вимагають додаткові ресурси: персонал (для надання допомоги у процесі навчання); матеріали (різноманітні засоби навчання, в тому числі допоміжні та корекційні); фінанси (бюджетні асигнування для отримання додаткових спеціальних послуг).

Діти-олігофрени - діти з уродженим чи набутим у ранньому дитинстві (у віці до 3-х років) загальним психічним недорозвитком із переважною недостатністю інтелектуальних здібностей. Причинами, що зумовлюють розумову відсталість, можуть бути: різноманітні шкідливі впливи в період внутрішньоутробного розвитку дитини (інфекції, інтоксикації, травми й т. ін.); родові травми й асфіксія; хворобливі явища в період раннього (постнатального) розвитку дитини (інфекційні, інтоксикаційні, травматичні захворювання мозку, порушення харчування та ін.); несприятлива спадковість, у тому числі неправильне генне керування процесами обміну, дефектність генів, хромосомні зміни тощо. У зв'язку з дифузним ураженням мозку, в розумово відсталих дітей порушена вища нервова діяльність у цілому, що спричиняє порушення психічного розвитку і, особливо, недорозвиток абстрактного мислення. Останнє чітко виявляється в картині олігофренічного слабоумства.

Допоміжні засоби доступу - технічні засоби, які були спеціально розроблені для забезпечення підтримки дітям з інвалідністю, проте мають ширшу сферу застосування. Вони частково компенсують

втрачені або ослаблені функції організму і використовуються споживачем протягом короткотривалого часу при переміщенні або здійсненні інших соціальних функцій.

Заїкання - порушення нормальної плавності і ритму мовлення, спричинене судомним станом м'язів апарату мовлення. Для З. характерне повторення окремих звуків, складів, або й цілих слів (особливо на початку фрази), переривання слів, блокування процесу мовлення (надмір заповнених і незаповнених пауз), надмірна фізична напруга у процесі вимови окремих слів. З. найчастіше з'являється у тих словах чи фразах, які несуть найбільш смислове навантаження. Воно нерідко супроводжується певними рухами (кліпання очима, тики, тремтіння губ або всього обличчя, трясіння головою, стискання кулаків тощо).

Затримка психічного розвитку - один із різновидів відхилень психічного розвитку у дітей. З. п. р. дітей психологи розуміють як відставання психічного розвитку від вікової норми, зумовлене, з одного боку, негрубими порушеннями функціонування центральної нервової системи (мінімальна мозкова дисфункція), а з іншого – несприятливими умовами виховання і розвитку в ранньому й дошкільному дитинстві, зокрема, емоційно збідненим спілкуванням та дефіцитом інформації. Порушення пізнавальної діяльності дітей із З. п. р. виявляються, головним чином, у недоліках уваги, пам'яті, зорових, слухових та моторових функцій, особливо міжаналізаторної координації, у зниженні розумової працездатності та гнучкості психічних процесів. Водночас у них залишається відносно збереженою здатність до абстрагування й узагальнення, що за умови відповідної корекційної допомоги дозволяє таким дітям досягти високого рівня компенсації.

Здібності - індивідуально-психологічні особливості як суб'єктивна умова успішного виконання визначеного типу діяльності. Здібності не зводяться до знань, умінь та навичок індивіда, їх проявами є

швидкість, глибина, легкість і міцність оволодіння засобами та прийомами діяльності, формуються на основі задатків.

Ігрова терапія - метод лікувально-педагогічного впливу на дітей і дорослих, страждаючих різними емоційними порушеннями, страхами, невротами та ін. У основі різних методик, що описуються цим поняттям, лежить визнання гри впливовим чинником розвитку особистості.

Ідіотія - сама глибока форма розумової відсталості. Дітям-ідіотам недоступно осмислення навколишнього, мовна функція розвивається вкрай повільно і обмежено (в ряду випадків мова не розвивається взагалі). Для цих дітей характерні порушення моторики, координації рухів орієнтування в просторі; часто ці порушення настільки важкі, що зводять дітей-ідіотів до лежачого образу життя. У них надто повільно і важко формуються елементарні навички самообслуговування, в тому числі і гігієнічні. Діти-ідіоти в правовому відношенні не нездібні, не підлягають навчанню, знаходяться (із згоди батьків) в спеціальних установах (дитячих будинках для глибоко мислено відсталих) системи соціального забезпечення, де ним надається необхідна медична допомога і відхід. По досягненні 18-літнього віку вони переводяться в спеціальні інтернати.

Імбецильність - більш легка в порівнянні з ідіотією ступінь розумової відсталості. Діти-імбецили володіють певними можливостями до оволодіння мовою, засвоєнню окремих нескладних трудових навичок. Однак глибокі дефекти сприйняття, пам'яті, мислення, комунікативної мови, моторики і емоційно-вольової сфери роблять цих дітей практично такими, що не навчаються навіть у допоміжній школі. У правовому відношенні вони, як і ідіоти, є не дієздатними, і над ними встановлюється опіка. До досягнення повноліття ці діти також знаходяться в спеціальних дитячих будинках для глибоко мислено відсталих. Встановлено, що певна частина дітей-імбецилів може оволодіти деякими знаннями, уміннями і навичками в

об'ємі спеціально розроблених для них програм (найпростіші навички читання, листа і рахунків, а також деяких нескладних трудових операцій). Це дозволяє імбецилам надалі досить успішно працювати в спеціально організованих майстернях.

Інвалід - особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими розладами розумового чи фізичного розвитку, що призводить до обмеження життєдіяльності.

«Індекс інклюзії» - набір практичних матеріалів, використання яких сприяє розвитку навчальних закладів у напрямі інклюзії.

Індивідуальна програма розвитку - документ, який визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які мають опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем.

Індивідуальне навчання в системі загальної середньої освіти є однією з форм організації навчально-виховного процесу і впроваджується для забезпечення права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти з урахуванням індивідуальних здібностей та обдарувань, стану здоров'я, демографічної ситуації, організації їх навчання.

Індивідуальний навчальний план - формальний документ, який містить детальну інформацію про дитину і послуги, які вона має отримувати. Він розробляється командою педагогів і фахівців та об'єднує їхні зусилля з метою розробки комплексної програми роботи з дитиною і, водночас, визначає, які саме послуги надаватиме кожний фахівець; документ, який визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин.

Індивідуальний підхід до дітей - принцип педагогіки, згідно з яким у навчально-виховній роботі з колективом дітей досягається

педагогічний вплив на кожну дитину, який ґрунтується на знанні її особистих рис і умов життя.

Індивідуальний розвиток - процес формування індивіда від народження до кінця життя. Позначається терміном «онтогенез» (від грец. – суший і – походження) на відміну від «філогенезу» (грец. – рід, плем'я), під яким розуміють розвиток органічного світу в цілому або окремих видів організму. Вікові етапи І. р. якісно відрізняються один від одного. У дітей певного віку є багато спільних і типових для даного періоду особливостей поведінки. Разом з тим кожна дитина будь-якого віку має свої власні, індивідуальні особливості. Індивідуальні особливості впливають на успішність навчальної роботи, швидкість і міцність запам'ятовування та осмислення навчального матеріалу, на інтерес до навчальних предметів тощо. Тому одним з основних принципів сучасної педагогіки є індивідуальний підхід до дітей у вихованні та навчанні їх.

Інклюзія - (від англ. Inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, і насамперед, що мають труднощі у фізичному розвитку. Він припускає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті. Термін інклюзія має відмінності від термінів інтеграція та сегрегація. При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату.

Інклюзивне виховання - цілеспрямований розвиток кожної зростаючої особистості, незалежно від рівня психофізичного розвитку, як неповторної людської індивідуальності в умовах інклюзивного суспільства.

Інклюзивна освіта - інноваційна модель навчання, яка забезпечує рівний доступ до якісної освіти, включає дітей з особливими потребами в масову школу (клас), дитячий садок (групу), метою якої є розробка та реалізація механізму включення дітей з особливостями

психофізичного розвитку в загальноосвітній навчальний заклад, рання інтеграція цих дітей у соціальне середовище з урахуванням їхніх типологічних та індивідуальних особливостей.

Інклюзивний підхід - створення таких умов, за яких усі учні мають однаковий доступ до освіти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах; водночас, усі учні мають можливість отримати досвід, знання, які сприяють подоланню упереджень й дискримінації та сприяють формуванню позитивного ставлення до тих, хто «відрізняється».

Інтенсивне навчання - динамізм, активність у взаємодії педагога й учнів класу, а також учнів між собою.

Компетенція - можливість застосовувати спеціальну навичку або низку навичок, щоб виконувати завдання під керівництвом учителя чи іншого професіонала.

Корекційно-розвивальна робота - здійснення комплексу заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання та виховання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення, особистості дитини.

Курикулум - загальна концепція навчання дітей з особливими потребами, що визначає знання, вміння, установки та методи їх формування.

«Лінза інвалідності» - інструмент для розробки і впровадження політики, яка є інклюзивною стосовно осіб з інвалідністю; допомагає з'ясувати проблемні аспекти будь-якої законодавчої ініціативи, планів, програм, які прямо чи опосередковано стосуються людей з інвалідністю, та накреслити шляхи виходу з ситуації.

Маргіналізація - страх здорової дорослої людини або дитини по відношенню до дитини з особливими потребами.

Мейнстрімінг - розглядається як стратегія, за якої учні з особливими потребами, спілкуються з однолітками на святах, у рамках

різних програм дозволя але при цьому можуть навіть навчатися в різних школах.

Методи навчання - спосіб досягнення навчальної мети, зокрема, послідовних взаємопов'язаних дій вчителя й учнів, які забезпечують засвоєння змісту освіти, формується світогляд учня, розвиваються його здібності.

Модифікація - зміна кількості чи змісту навчальних цілей, яких має досягти учень відповідно до вимог провінційного курикулуму. Такі зміни здійснює вчитель або шкільна команда, що працює з ним.

Особливі потреби - термін, який використовується стосовно осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг, надається можливість розвинути свій потенціал

Підтримка - це всі види діяльності, які надають навчальному закладу можливість належним чином реагувати на різноманітність потреб усіх учнів.

Портфоліо - це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування уміння учнів ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Сегрегація - відокремлення людей з особливими потребами від життя в суспільстві, створення для них закритих спеціалізованих установ.

Синдром дефіциту уваги і гіперактивності - неврологічно-поведінковий розлад розвитку, що починається в дитячому віці. Проявляється такими симптомами, як труднощі концентрації уваги, гіперактивність і погано керована імпульсивність.

ДОДАТКИ

(допоміжний матеріал до тем лекцій):

Додаток 1 до теми лекції № 3

Різноманітність існуючих моделей розподілу дітей з порушеннями психофізичного розвитку на групи

Автори	Класифікація порушень
Т. О. Власова, М. С. Певзнер (1967 р.)	1) з вагами сенсорної системи (з порушеннями слуху, зору, мовлення, функцій опорно-рухового апарату і сенсомоторики); 2) із затримкою психічного розвитку; 3) із астеничним або реактивним станом і конфліктними хвилюваннями; 4) з психопатоподібними (психопатичними) формами поведінки (емоційні порушення поведінки); 5) розумово відсталі (олігофрени в ступені дебільності, імбецильності, ідіотії); 6) з початковими проявами психічних захворювань (шизофренія, епілепсія, істерія та ін.).
В. В. Лебединський (1985 р.)	1) Загальний стійкий недорозвиток: типовий ранній час ураження, коли спостерігається виражена незрілість мозкових систем (напр.: олігофренія). 2) Затриманий розвиток: сповільнений темп формування пізнавальної діяльності та емоційної сфери з тимчасовою фіксацією на більш ранніх вікових етапах (варіанти затриманого розвитку: конституційний, соматогенний, психогенний, церебральний (церебрально-органічний)). 3) Ушкоджений розвиток: спадкові захворювання, внутрішньоутробні, пологові і післяпологові інфекції, інтоксикації та травми центральної нервової системи, але патологічна дія на мозок виявляється на пізніших етапах онтогенезу⁶ (після 2-3 років). 4) Дефіцитарний розвиток: пов'язаний з важкими порушеннями систем аналізаторів (зору, слуху,

	мовлення, опорно-рухового апарату). 5) Спотворений розвиток: спостерігаються складні поєднання загального недорозвинення, затриманого, ушкодженого та прискореного розвитку окремих психічних функцій. 6) Дисгармонійний розвиток: спостерігається вроджена або рано набута стійка диспропорційність психічного розвитку в емоційно-вольовій сфері (характерна модель дисгармонійного розвитку: психопатія та патологічне формування особистості).
В. А. Лапшин, Б. П. Пузанов (1990 р.)	1) сенсорні порушення (зору та слуху). 2) інтелектуальні порушення (розумова відсталість та затримка психічного розвитку). 3) порушення мовлення. 4) комплексні, комбіновані порушення. 5) викривлений (дисгармонійний) розвиток.
В. М. Коберник, В. М. Синьов (1994 р.)	1) стійкі порушення слухової функції (глухі, слабочуючі, пізньоглохлі). 2) порушення зору (сліпі, слабобачучі). 3) стійкі порушення інтелектуального розвитку на основі органічного ураження ЦНС. 4) тяжкі мовленнєві порушення. 5) комплексні розлади. 6) порушення опорно-рухового апарату. 7) затримка психічного розвитку. 8) психопатичні форми поведінки.
О. Н. Усанова (1995 р.)	1) порушення, які обумовлені органічними порушеннями; 2) порушення, пов'язані із функціональною незрілістю; 3) порушення, обумовлені психічною депривацією.

Міжнародна класифікація	1) розумова відсталість; 2) порушення психічного розвитку; 3) поведінкові та емоційні розлади, що починаються в дитячому і підлітковому віці; 4) розлади поведінки; 5) змішані розлади поведінки та емоцій; 6) емоційні розлади, специфічні для дитячого віку; 7) порушення соціального функціонування; 9) тікозні розлади; 10) інші поведінкові та емоційні розлади, що починаються в дитячому та підлітковому віці.
Класифікація організації інклюзивного навчання	1) діти, які мають труднощі у навчанні. 2) діти із затримкою психічного розвитку. 3) діти із порушенням зору. 4) діти із порушенням слуху. 5) діти із порушенням опорно-рухового апарату. 6) діти із гіперактивністю та дефіцитом уваги. 7) діти з раннім дитячим аутизмом. 8) психічний інфантилізм. 9) діти з мінімальною мозковою дисфункцією (ММД).

Додаток 2 до теми лекції № 4

Загальні принципи етикету спілкування із людьми з особливими потребами

№	Основні принципи етикету.
1	Розмовляючи з людиною, яка пересувається на візку, намагайтеся розташуватися так, щоб її та ваші очі були на одному рівні. Якщо ви стоїте, варто відійти, щоб співрозмовник у візку не закидав голову, дивлячись вам в обличчя.
2	Ніколи не торкайтеся людини з інвалідністю чи їх допоміжних засобів пересування без їх дозволу. Візок, крісло – це частина недоторканого простору людини. Опирайтесь на візок – це те саме, що опиратися на саму людину. Це не ввічливо, і людина у візку може втратити баланс.

3	Не робіть висновків, що особа з інвалідністю потребує допомоги, тому що вона має інвалідність. Те, що Вам може здатись «боротьбою» чи подоланням перешкод, для когось може бути гарно скерованим звичайним процесом – у власному темпі та власним шляхом. Завжди спочатку спитайте, і якщо особа каже Вам, що він/вона не потребує Вашої допомоги, просто прийміть цю відповідь. Не нав'язуйте свою допомогу й не ображайтесь, якщо від Вашої пропозиції відмовляться.
4	Якщо вашої допомоги потребує користувач візка, спочатку запитайте людину, куди вона прямує, а потім скажіть, що ви збираєтесь довести її. Дочекайтеся згоди прийняття допомоги і зробіть це так, як вам рекомендує особа у візку. Не намагайтесь скеровувати візок без дозволу – це те саме, що хапнути людину без дозволу і понести.
5	Якщо існують архітектурні бар'єри, попередьте про них, щоб людина заздалегідь мала можливість ухвалити рішення.
6	Не стороніться людей з інвалідністю. Якщо Ви готові вести себе з ними з повагою й розумінням, вони не образяться, якщо Ви помилитесь.
7	Коли ви розмовляєте з інвалідом, звертайтеся безпосередньо до нього, а не до супровідного або сурдоперекладача, які присутні при розмові.
8	Коли Вас знайомлять із інвалідом, цілком природно потиснути йому руку – навіть ті, кому важко рухати рукою, або хто користується протезом, цілком можуть потиснути руку – праву або ліву, що цілком припустимо.

Додаток 3 до теми лекції № 5

**Спілкування та способи допомоги учням
з емоційно-вольовими порушеннями та аутичним спектром**

№	Принципи взаємодії
1	Намагайтесь не використовувати складних речень.
2	Пам'ятайте, такі учні віддають перевагу дотриманню певних правил чи порядку. Тому за можливості погодьте ці певні правила чи порядок.
3	Уникайте словесних штампів і образних висловів, якщо тільки ви не певні у тому, що учень з ними знайомий.
4	Якщо необхідно, використовуйте ілюстрації або фотографії. Будьте готові повторити кілька раз. Не здавайтесь, якщо Вас із першого разу не зрозуміли.
5	Звертайтеся до учня точно так само, як Ви б зверталися до будь-якого іншого. У бесіді обговорюйте ті ж теми, які ви обговорюєте з іншими учнями.
6	Якщо це необхідно, можете записати своє повідомлення або пропозицію на папері, запропонуйте Вашому співрозмовникові обговорити його із другом або родиною. У записці вкажіть свій номер телефону, запропонуйте обговорити це при наступній зустрічі.

Додаток 4 до теми лекції № 5

**Спілкування та способи допомоги учням із затримкою
психічного розвитку**

№	Принципи взаємодії
1	Звертайтеся до учня як до особистості.
2	Не вимагайте від учня більше, ніж він може виконати.
3	Не слід думати, що люди із психічними порушеннями більше інших схильні до насильства. Це міф. Якщо Ви дружелюбні, вони будуть почувати себе спокійно.
4	Зберігайте певну дистанцію. Не ображайтеся на слова чи вчинки учня, адже він робить їх не спеціально.
5	Ведіть себе спокійно. Зрозумійте, що неадекватна поведінка учня є

	наслідком сильного психічного розладу. В періоди загострення почуття у хворого учня можуть бути дуже напружені, тому не кричіть на нього. У такі моменти він просто не зможе зрозуміти всього того, що ви намагаєтеся до нього донести. Ваш спокій допоможе йому впоратися з тривогою, плутаними думками і поліпшить психічний стан.
6	Якщо учень, що має психічні порушення, засмучений, запитайте його спокійно, що Ви можете зробити, щоб допомогти йому.
7	Навчіться розпізнавати симптоми і правильно реагувати на них. Якщо особливістю хвороби є гнів і дратівливість, не сперечайтесь з ним або на якийсь час взагалі обмежте спілкування. Коли він замкнутий, почніть розмову першим. При труднощах із концентрацією уваги повторюйте сказане і говорите короткими фразами.
8	Підтримуйте учня і відзначаєте навіть невеликі його успіхи.
9	Не говорите різко з учнем, навіть якщо у вас є для цього підстави.

Додаток 5 до теми лекції № 7

Етапи розробки індивідуального навчального плану

№	Етап	Зміст роботи
1	З'ясування сподівань на майбутнє і життєвих планів учня	- самовизначення дитини, її уявлення про своє майбутнє, мрії, життєдіяльність, бачення батьками розвитку своєї дитини і її життєвої самореалізації. Плани на майбутнє обов'язково мають бути позитивними. Їх чіткість формулювання можуть значно допомогти у визначенні довготривалих цілей, таких, як орієнтація на майбутню професію, успішна соціальна інтеграція та особисте життя.
2	Збирання та обмін інформацією	- інформація, необхідна для ІНП, стосується дитини (характеристика особистості учня, його соціального досвіду, медична інформація щодо стану здоров'я і можливості реабілітації та особливих потреб).
3	Узагальнення результату	- короткий, сумарний звіт, певне резюме всіх видів дослідження.

	дослідження	
	Визначення напрямку	- чого має досягти дитина за визначений строк навчання. Цей термін може бути різним, зазвичай обмежуються одним роком. Для цього необхідно: перелічити всі навчальні потреби дитини; проранжувати їх у порядку важливості; вибрати ключові на поточний навчальний рік. Щоб визначити, які з навчальних потреб дитини є найважливішими, команді варто дати відповіді на такі запитання: Чи потрібна дитині зараз ця навичка? Чи буде ця навичка використовуватися для навчання в інших аспектах? Чи допоможе володіння цією навичкою розвивати самостійність дитини? Чи відповідає така навчальна ціль віку дитини та року навчання? Скільки часу потрібно на засвоєння цієї навички? Наскільки корисною буде ця навичка для дитини в іншому середовищі?
4	Визначення особливостей моніторингу	- перед впровадженням ІНП визначають показники та критерії, які підлягатимуть оцінюванню, форму та методи оцінювання, періодичність перегляду ІНП.
5	Розробка та оформлення	Укладання усіх розділів ІНП: інформація про дитину загального характеру, поточний рівень знань і вмінь дитини, цілі і завдання, спеціальні та додаткові послуги, адаптації/модифікації, інформація про прогрес дитини. Як правило, очікувані результати, або цілі, вказують на те, чого може досягти учень в певній сфері за означений проміжок часу впродовж навчального року. Їх часто формулюють за предметними галузями (наприклад, з мови й читання, з математики тощо) або за напрямками планування (наприклад, розвиток навичок комунікації, самообслуговування, функціональних, академічних, соціальних, поведінкових навичок та навичок великої і дрібної моторики).
6	Впровадження	- реалізація ІНП відбувається через відповідні

	та перегляд	стратегії викладання. Паралельно з цим команда регулярно переглядає зміст ІНП відносно розкладу учня (класного чи індивідуального), щоб проконтролювати систематичність впровадження ІНП в повсякденний навчальний процес.
--	-------------	--

Додаток 6 до теми лекції № 7

Функції асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням

Функція	Зміст роботи
Організаційна	– допомагає в організації навчально-виховного процесу в класі з інклюзивним навчанням; – надає допомогу учням з особливими освітніми потребами в організації робочого місця; – проводить спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб; – допомагає концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю учня; – співпрацює з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами та приймають участь у розробленні індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану; – забезпечує разом з іншими працівниками здорові та безпечні умови навчання, виховання та праці; – веде встановлену педагогічну документацію.
Навчально-розвивальна	– співпрацюючи з вчителем класу, надає освітні послуги, спрямовані на задоволення освітніх потреб учнів; – здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнів; – сприяє розвитку дітей з особливими освітніми потребами, поліпшенню їхнього психоемоційного стану; – стимулює розвиток соціальної активності дітей, сприяє

	виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань шляхом їх участі у науковій, технічній, художній творчості; – створює навчально-виховні ситуації, обстановку оптимізму та впевненості у своїх силах і майбутньому.
Діагностична	разом із групою фахівців, які розробляють індивідуальну програму розвитку, вивчає особливості діяльності і розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює навчальні досягнення учня; – оцінює виконання індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку учня.
Прогностична	– на основі вивчення актуального та потенційного розвитку дитини приймає участь у розробленні індивідуальної програми розвитку.
Консультативна	– постійно спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу; – інформує вчителя класу та батьків про досягнення учня.

Додаток 7 до теми лекції № 8

Обов'язки учителя та асистента у різних напрямках роботи

Напрямок роботи	Спільні дії	Обов'язки учителя	Обов'язки асистента
Діагностування	Обговорення здібностей учнів, їх сильних і слабких сторін	Визначає навчальні потреби	Спостереження за поведінкою учня та надання інформації учителю
Планування	Обговорення очікуваних результатів учнів. Обговорення навчальних цілей для учнів, у тому числі й поведінкових і	Підготовка індивідуалізованих навчальних програм (ІНП). Ведення поточних записів про учнів та їх ІНП. Планування уроків	Допомога у підготовці матеріалів. Виконання планів, розроблених учителем.

	соціально-емоційних. Підготовка матеріалів Інформування наявні про ресурси	та необхідних матеріалів. Здійснення належних змін відповідно до ІНП. Визначення пріоритетів. Здійснення тижневого планування, планування уроків, організацію фізичного середовища, центрів діяльності, видів діяльності для індивідуальних дітей та всього класу.	
Управління поведінкою	Регулярні зустрічі з питань обговорення успішності учнів. Обговорення та з'ясування очікувань щодо дотримання поведінки учнями та основних правил	Запровадження чіткої та зрозумілої системи управління в класі: основних правил поведінки та очікувань від учнів	Робота в рамках встановлених дій, у тому числі управління поведінкою учнів, дотримання основних правил та відповідно ІНП
Навчання	Обговорення очікуваних результатів. Обговорення окремих стратегій та дій. Обговорення місця проведення занять	Складання планів уроків та проведення занять відповідно до цих планів. Контроль навчання учнів і надання необхідної допомоги. Здійснення викладання та	Детальніше пояснення елементів уроку тим учням, у яких виникають проблеми. Контроль виконання завдань на закріплення навчального

		проведення уроків для всього класу, груп дітей та індивідуальна робота з окремими дітьми. Надання необхідних матеріалів асистенту учителя	матеріалу. Контроль за процесом: ведення записів та інформування учителя. Робота з малими групами дітей або індивідуально з окремими дітьми, розвиваючи навички та вміння дітей
Оцінювання	Обговорення результатів спостережень. Обмін інформацією	Оцінювання успішності учня. Забезпечення виконання учнем ІНП. Планування та проведення формальних і неформальних тестів	Збір даних для оцінювання прогресу учнів. Перевірка тестів
Робота з батьками	Обговорення інформації, отриманої від батьків. Дотримання конфіденційності	Проведення індивідуальних зустрічей з батьками з питань обговорення прогресу дітей	Участь у зустрічах з батьками, коли це відповідає ситуації
Звітування	Обговорення інформації, отриманої від учня. Дотримання конфіденційності	Звітування перед батьками (формальне, неформальне)	Інформування учителя про сильні сторони, досягнення та потреби учнів. Інформування учителя про поведінку та успішність учнів
Оцінювання роботи асистентів	Обговорення сильних сторін та сфер діяльності, що потребує	Здійснення оцінки роботи асистента. Обговорення сфер, що потребують	Здійснення самооцінювання

	покращення	покращення Навчання асистентів (за необхідності)	
Дотримання освітньої політики	Ознайомлення з освітньою політикою на національному та місцевому рівні. Дотримання правил та процедур, встановлених навчальним закладом	Ознайомлення з освітньою політикою на національному та місцевому рівні. Дотримання правил та процедур, встановлених навчальним закладом	Ознайомлення з освітньою політикою на національному та місцевому рівні. Дотримання правил та процедур, встановлених навчальним закладом

Додаток 8 до теми лекції № 9

Етапи залучення до співпраці зі школою батьків дітей із особливими потребами

Етапи	Зміст	Складові
Підготовчий	планування взаємодії з батьками	- збирання і вивчення первинної інформації про дитину із особливими потребами, її сім'ю та родину, отримання контактів для зв'язку; - структурування інформації, яку необхідно повідомлять батькам на різних етапах співпраці; - визначення відповідальних осіб у взаємодії із батьками; - планування і прогнозування змісту, структури, засобів спілкування; - визначення часу і тривалості для першої зустрічі;

		- обрання і облаштування місця зустрічей.
Встановлення контакту	створення і підтримка атмосфери довіри, зняття емоційного напруження, формування мотивації до співпраці	- зняття психологічних бар'єрів (непорозуміння, темпераментів, характеру, негативних емоцій (страждання, гніву, відрази, бридливості, страху, сорому, відчуття провини), поганого настрою); - знаходження спільних інтересів щодо дитини; - визначення принципів спілкування; - виявлення якостей, небезпечних для спілкування; - адаптація до партнера і встановлення контакту; - укладання договору про співпрацю; - формування в батьків адекватних уявлень про структуру порушень психофізичного розвитку дитини і про можливості її освіти і соціалізації.
Діагностичний	отримання і систематизація інформації	- інституційний аспект сім'ї: умови життя сім'ї, структура сім'ї, спосіб життя сім'ї, успішність функціонування сім'ї, етапи життєвого циклу сім'ї, домінуючий стиль спілкування та виховання, організація дозвілля, психологічний клімат, матеріальне становище загальна і реабілітаційна культура сім'ї, ставлення до патології дитини ін.; - медичний аспект розвитку дитини: анамнез, діагноз, специфічні потреби,

		прогнозування, реабілітаційна активність сім'ї; - соціальний аспект розвитку дитини: рівень самостійності, адекватність самовизначення й само-оцінки, широта і різноманітність соціальних контактів, простір і середовище життєдіяльності, здатність до усвідомленого вибору своєї долі, досвід взаємовідносин з людьми та світом.
Моделювальний	узгодження взаємодії системи «школа-сім'я»	- визначення меж взаємовідповідальності у співпраці; - узгодження кандидатур у команду фахівців інклюзивного класу; - ознайомлення із членами команди фахівців, які здійснюватимуть супровід розвитку дитини; - встановлення загальних і єдиних вимог до виховання і навчання дитини; - визначення ресурсів, можливих рішень при виникненні різних ситуацій; - погодження плану дій на навчальний рік, увесь період перебування у школі; - визначення способів контролю за реалізацію наміченого плану.
Діяльнісно-корекційний	реалізація плану взаємодії	- укладання і реалізація індивідуального навчального плану дитини; - виконання запланованих корекційних заходів; - педагогізація батьків.
Аналітичний	підбиття підсумків	- узагальнення і аналіз

	співпраці	отриманих результатів щодо розвитку дитини з особливими потребами; - визначення пріоритетних потреб у подальшому розвитку дитини; - прогнозування майбутніх заходів і шляхів співпраці.
--	-----------	---

Додаток 9 до теми лекції № 9

Психодіагностичні методики, які застосовують у психолого-педагогічному супроводі дітей та підлітків з особливими потребами

№	Досліджувана властивість	Психодіагностичні методики
1	Готовність до навчання	- методика Г. Кумариної; - методика Керна-Ірасека; - методика Н. Улановської; - методика Л. А. Ясюкової; - методика М. М. Костикова; - методика М. Тихомирова.
2	Самооцінка	- методика М. Куна; - методика С. А. Будассі; - методика Дембо-Рубінштейна.
3	Розумовий розвиток	- матриці Дж. Равена; - методика Н. Стаденко; - методика Є. Ф. Замбіцявичен; - методика Отіса-Леннон; - шкала Біне-Сімона.
4	Увага	- тест П'єрона-Рузера; - таблиці Шульта; - методика «Лабіринт».
5	Характер, темперамент	- тест-опитувальник (Г. Айзенк); - опитувальник «Формально-динамічних властивостей індивідуальності (ОФДСІ)» (Б. І. Смирнова); - опитувальник Х. Смішека «Діагностика типів акцентуації рис характеру і темпераменту (К.

		Леонгардом); - опитувальник Шмішека.
6	Тривожність, наявність страхів	- методика дослідження тривожності Спілбергера; - методика «Шкала тривожності» (модифікація шкали соціально-ситуаційної тривожності О. Кондака); - методика вивчення рівня тривожності Тейлора.
7	Виявлення обдарованості	- опитувальник особистісної схильності до творчості (Г. Девіса); - шкала прогресивних матриць (Дж. Равена); - короткий тест творчого мислення (П. Торренса); - методика «Тридев'яте царство» (В. Тименко); - методика Торренса.
8	Мотивація	- дослідження мотивації досягнення (А. Мехрабіан); - проективна методика мотивації досягнення успіху та уникнення невдач (Х. Гекхаузен); - методика діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс).
9	Міжособистісні стосунки, взаємодія	- методика діагностики міжособистісних відносин (Т. Лірі); - опитувальник «Роль індивіда в групі»; - методика дослідження проблеми та області взаємодії (Р. Бейлз).
10	Психоемоційний стан	- опитувальник САН; - шкала кольорового діапазону Лутошкіна; - шкала зниженого настрою – субдепресії.
11	Депресивний стан, невротизація	- діагностика рівня невротизації (Л. І. Вассермана); - експрес діагностика невроза (К. Хека і Х. Хесса); - диференційна діагностика депресивних станів (В. А. Жмурова).
12	Самосвідомість	- шкала Я-концепції Теннессі (У. Фиттс); - контрольні списки (П. Гоха); - шкала Я-концепції (Пірса-Харріса); - методика дослідження «Незакінчені речення» (Дж. М. Сакса, Л. Сіднея).

13	Деадаптація	- методика діагностики деадаптації «Карта спостережень» (Д. Скотта); - вивчення особистісної орієнтованості учня (А. В. Фурман); - тест нервово-психічної адаптації.
14	Ціннісні орієнтації	- методика діагностики стану задоволення основних потреб («Косинка»); - методика діагностики спрямованості особистості (А. Басса); - методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіча).
15	Фрустрація, агресивність	- діагностика самооцінки психічних станів (Г. Айзенк); - методика діагностики показників і форм агресії (А. Басса і А. Даркі); - тест фрустрації (С. Розенцвейга).

Додаток 10 до теми лекції № 9

Рекомендації щодо застосування методів навчання в інклюзивному класі

- Використовуйте моделювання, докладні пояснення і забезпечуйте багато практики.
- Додатково крок за кроком демонструйте застосування потрібного вміння.
- Перед вивченням теми пояснюйте нову лексику й поняття на конкретних прикладах.
- Використовуйте рольові ігри та ігрове моделювання.
- Більше взаємодійте з учнями: диференціюйте кількість навчальних завдань для учня залежно від спроможності їх виконати, створюйте можливості для керованої практики та часто надавайте зворотний зв'язок.
- Використовуйте різноманітні способи зворотного зв'язку (бонуси, сертифікати, інші системи винагороди).
- Частіше хваліть учнів та намагайтеся бути конкретними в своїй похвалі.
- Застосовуйте методики кооперативного навчання та навчання в парі з партнером.
- Використовуйте різні форми роботи – не покладайтесь на пасивне слухання. Враховуйте різні вподобання учнів щодо організації навчальної діяльності, в тому числі на основі візуального, кінестетичного сприйняття тощо.

- Варіюйте темп викладання: давайте більше часу для усної відповіді, за потреби; скоротіть інструкції та повторіть ключові пункти.
- Диференціюйте кількість часу на виконання поставленого завдання відповідно до індивідуальних потреб.
- Ставте більше запитань і диференціюйте рівень їх складності для різних учнів.
- Надавайте підказки чи опори (метод підтримуючої дії) для полегшення відповіді.
- Використовуйте різні формати учнівської відповіді (іншими словами, не покладайтеся лише на письмові роботи, а дайте учням можливість продемонструвати набуті знання за допомогою діаграми, аудіо-запису, шляхом створення постерів, моделей, відео- роликів тощо).
- При проведенні уроків враховуйте особисті зацікавлення та особливі таланти.
- Інтегруйте діяльність з формування соціальних навичок, життєвих навичок та прикладних академічних знань у курикулум для всіх учнів.
- Намагайтеся якомога ширше вводити елементи метакогнітивного пізнання та вироблення стратегій вирішення проблем (Наприклад: «Що допоможе мені в цій ситуації?» або «Як інакше можна вирішити цю проблему?»)) для всіх учнів.
- За можливості, інтегруйте стратегії регулювання власної діяльності (самомоніторинг, самовиправлення, самопідкріплення).
- У процесі оцінювання використовуйте критеріально-співвіднесені завдання та завдання, що передбачають оцінку їх виконання (презентації портфолію, демонстрації, виставкові моделі тощо).
- Інтегруйте в методику навчання елементи прямого спостереження та оцінки.

Рекомендована література

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради, 1991. – № 2. – С. 252-258.
2. Закон України «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради, 2001.– № 30. – С. 142-150.
3. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради, 2006. – № 2-3. – С. 36-42.
4. «План заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року», затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1482-р;
5. «Концепція розвитку інклюзивної освіти» в Україні» (від 01.10.2010р.);
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011р. № 872 «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»;
7. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю» від 2 грудня 2005 р. № 691.
8. Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально–методичний посібник / за ред. А. А. Колупасової. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
9. Єфімова С. М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально – методичний посібник / кол.:авторів: А. А. Колупасова, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг.ред. Л. І. Даниленко. – К.:2007. – 128 с.
10. Єфімова С. М., Корольок С. В. Лідерство та інклюзивна освіта: навчальний курс та методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупасової. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 164 с.
11. Інвалідність та суспільство: навчально–методичний посібник / за заг. редакцією Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В; кол. авторів: Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. – К., 2012. – 216 с.
12. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навчально–методичний посібник / Інклюзивна школа: особливості організації та управління:

Навчально–методичний посібник/ кол. авторів: А. А. Колупаєва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда та ін.; за заг. ред. Л. І. Даніленко– К.: 2007. – 128 с.

13. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук.(метод. посіб. / Т. В. Сак. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 168 с.

14. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Монографія. – К.: САММІТ–книга, 2008. – 268 с.

15. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.–метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.

16. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально–методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 192 с.

17. Костенкова Ю. А. Дети с задержкой психического развития: особенности речи, письма, чтения / Ю. А. Костенкова, Р. Д. Тригер, С. Г. Шевченко. – М.: Школьная Пресса, 2004. – 64 с.

18. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: Науково–методичний посібник / Укладачі: О. В. Чубар, Л. А. Пстушкова, О. В. Татаринцев / за ред. Н. І. Клокар, О. В. Чубарук. – Біла Церква: КОПОПК. 2006. – 124 с.

19. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально–методичний посібник у 9 книгах / за заг. ред. Колупаєвої А. А. – К., 2010. – 363 с.

20. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей: методичний посібник / укл.: А. Луговський, М. Сварник, О. Падалка. – Львів : Колесо, 2008. – 144 с.

21. Сак Т. В. Психолого–педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції / Т. В. Сак. – К. : Актуальна освіта, 2005. – 246 с.

22. Слободянюк Н. Г., Софій Н. З., Найда Ю. М. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально – методичний посібник / кол. авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.

23. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу / Інклюзивна школа: особливості

організації та управління: навчально-методичний посібник / кол. авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг.ред. Даниленко Л. І. – К., 2007. – 128 с.

24. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчальний курс та методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А. А. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124 с.

Навчальне видання

**Баштан Світлана Олександрівна,
Гладкій Тетяна Володимирівна**

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Методичні вказівки для самостійної та практичної роботи
для здобувачів другого рівня вищої освіти за спеціальністю
014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

В авторській редакції

Підп. до друку 05.05.2021. Формат 60х84/16

Умов.-друк.арк. 6,57. Тираж 20 прим.

Зам. № 2253.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.

Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12

Тел.: (048)723 28 39. E-mail: druk@onu.edu.ua